

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΤΜΗΜΑ Π.Τ.Δ.Ε.

“ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ”

Η ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ. ΤΟ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ
Ε΄ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΚΑΡΥΔΑΚΗ ΑΝΔΡΙΑΝΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ: ΝΙΚΟΣ ΧΑΝΙΩΤΑΚΗΣ, ΜΑΡΙΤΑ ΠΑΠΑΡΟΥΣΗ

ΒΟΛΟΣ, 2013

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά:

- τον κ. Αντώνη Σμυρναίο που δέχθηκε να είναι επιβλέπωντας καθηγητής μου και υλοποίησα την εργασία μου.
- την κα Χαρά Κανάρη που δέχθηκε να ακούσει προτάσεις για την εργασία μου και να δώσει τις πρώτες κατευθύνσεις.
- το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και ιδιαίτερα το τμήμα των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων που με βοήθησαν να υλοποιήσω το πρόγραμμα σε αίθουσα του μουσείου.
- την κα Ρένα Βεροπουλίδου, από το τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, που δέχθηκε να συναντηθούμε, να συνομιλήσουμε και να μου δώσει την ευκαιρία να ενημερωθώ για τα προγράμματα, αλλά και να παρακολουθήσω ένα από αυτά.
- τον κ. Ιωάννη Παπαδόπουλο, διεθυντή του 4^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ευόσμου Θεσσαλονίκης για τη συνεργασία και τη θετική στάση του απέναντι στην όλη προσπάθεια.
- την κα Χρύσα Τσιαντούλα, δασκάλα του Δημοτικού Σχολείου, που δέχθηκε να εφαρμόσω το πρόγραμμα στους μαθητές της σχολικής της τάξης.
- τους μαθητές και τις μαθήτριες της Ε΄τάξης του 4^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ευόσμου Θεσσαλονίκης που φοιτούσαν τη σχολική χρονιά 2011-2012 και μετείχαν με ενδιαφέρον και ενθουσιασμό σε όλες τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	4
---------------	---

Κεφάλαιο 1ο Τα Μουσεία και η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής

Μουσεία

α.1 Ο όρος μουσείο.....	7
α.2 Τα πρώτα μουσεία.....	8
α.3 Το μουσείο ανοίγει για το κοινό.....	10

Εμφάνιση της Μουσειοπαιδαγωγικής

β.1 Τα μουσεία στις αρχές του 20ου αιώνα και η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής	11
β.2 Το μουσείο ως χώρος μάθησης το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα και η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής.....	14
β.3 Το κονστρουκτιβιστικό μουσείο.....	17
β.4 Μουσείο και επικοινωνία με το κοινό.....	17

Η μουσειοπαιδαγωγική

γ.1 Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση.....	18
γ.2 Ο σχεδιασμός των μουσειακών προγραμμάτων με βάση την ηλικία.....	19
γ.3 Οι μέθοδοι επικοινωνίας στις δραστηριότητες των μουσείων.....	21
γ.4 Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα.....	22
γ.5 Μουσείο- Σχολείο.....	24
γ.6 Διαθεματικότητα	25
γ.7 Μουσείο, Ιστορία και Εκπαίδευση.....	26
γ.8 Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές.....	29
γ.9 Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ιστορικά και Βυζαντινά Μουσεία, σκοποί και αξιολογήσεις.....	32
γ.10 Η διδακτική της Ιστορίας και τα μουσεία.....	37

Κεφάλαιο 2ο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη

α.1 Η ιστορία του μουσείου.....	42
---------------------------------	----

α.2 Η έκθεση του μουσείου.....	43
Εκπαιδευτικά προγράμματα	
β.1 Τα εκπαιδευτικά προγράμματα.....	46
β.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές.....	47
β.3 Αξιολόγηση των προγραμμάτων στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.....	49

Κεφάλαιο 3ο Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Μάθημα Ιστορίας

α.1 Οι γενικότεροι σκοποί του μαθήματος και οι στόχοι του στην Ε΄ Δημοτικού..	52
α.2 Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Δημοτικό.....	53
α.3 Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.....	55

Η εφαρμογή

β.1 Η ιδέα και η σχεδίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος.....	56
β.2 Προετοιμασία στην τάξη.....	57
β.3 Η επίσκεψη στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.....	59
β.4 Το φύλλα εργασίας.....	62
β.5 Μετά το μουσείο.....	64

Παρατηρήσεις

γ.1 Οι μαθητές και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μέσα από την παρατήρηση.....	65
γ.2 Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ιστορικά και Βυζαντινά Μουσεία σε σχέση με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.....	67
γ.3 Συμπεράσματα.....	69
γ.4 Περαιτέρω έρευνες.....	70
Βιβλιογραφία.....	72
Παράρτημα.....	76

Πρόλογος

Το τελευταίο καιρό γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη προσπάθεια να έχουν τα μουσεία τις πόρτες τους περισσότερο ανοιχτές στα μουσεία, δηλαδή να γίνουν χώροι πιο προσιτοί σε αυτό.

Δραστηριότητες, εκδηλώσεις, αλλάζουν την εικόνα που είχαμε για μια επίσκεψη στο μουσείο. Πλέον, γίνεται χώρος μάθησης σε συνδυασμό με τη ψυχαγωγία. Σ' αυτό ρόλο παίζει η μουσειοπαιδαγωγική που το παραπάνω αποτελεί σκοπό της.

Όλο και πιο πολύ αναπτύσσεται ο συγκεκριμένος τομέας, με πολλά μουσεία να σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές, άτομα με ειδικές ανάγκες, ενήλικες, ηλικιωμένους, μετανάστες.

Οι μαθητές είναι το πιο συνηθισμένο κοινό των μουσείων, καθώς τα σχολεία πραγματοποιούν συχνές επισκέψεις σ' αυτά. Έτσι, πολλά είναι και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που γίνονται για αυτή την ομάδα κοινού σε μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού. Αυτό είναι και το αντικείμενο μελέτης της συγκεκριμένης εργασίας. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης.

Τις τελευταίες δεκαετίες, απασχολεί έντονα η μουσειοπαιδαγωγική την Ελλάδα, μελέτες, αξιολογήσεις, εφαρμογές γίνονται συνεχώς, γι' αυτό και θεωρήθηκε ένα ενδιαφέρον αντικείμενο μελέτης.

Σκοπός είναι ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, μια πρόταση εφαρμογής στο μουσείο σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού, σε αίθουσα του μουσείου που δεν έχει γίνει παρόμοια δράση. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε την άνοιξη του 2012.

Στόχοι είναι να γνωρίσουν οι μαθητές πράγματα της καθημερινής ζωής των βυζαντινών χρόνων, να τα συγκρίνουν με το σήμερα και να καταλάβουν τη χρήση τους.

Επίσης στόχος είναι η επιπλέον μάθηση για τη συγκεκριμένη εποχή, πέρα από την ύλη του σχολικού εγχειριδίου της Ιστορίας, να αναπτυχθεί η σχέση Μουσείο-Σχολείο.

Στόχος είναι επίσης οι μαθητές να δουν το χώρο του μουσείου από μια άλλη σκοπιά, όχι ως μια απλή επίσκεψη, αλλά να δουν τι πληροφορίες μπορούν να αντλήσουν από τα αντικείμενα για τον πολιτισμό έχοντας ενεργό ρόλο.

Κεφάλαιο 1^ο

Τα μουσεία και η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής

Μουσεία

α.1 Ο όρος μουσείο

Ο όρος μουσείο ξεκίνησε από την αρχαιότητα, ενώ η ιδέα του μουσείου άρχισε να παίρνει για πρώτη φορά υπόσταση στις αριστοκρατικές συλλογές του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα στην Ευρώπη. Ειδικότερα, μάλιστα, από τη δεκαετία του 1960 και μετά, γίνεται όλο και πιο έντονη συζήτηση, κριτική και αυτοκριτική για την ταυτότητά και τη σχέση του με την κοινωνία. Σήμερα έχει διαφορετική σημασία και ρόλο.

Σύμφωνα με τον εγκυκλοπαιδικό ορισμό, μουσείο είναι *«ένα αυτόνομο κτήριο ή χώρος όπου φυλάσσονται, μελετώνται επιστημονικώς και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον»*. (Μπαμπινιώτης, 2002, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, σ.1128)

Ο ορισμός που χρησιμοποιείται περισσότερο είναι αυτός του ICOM, δηλαδή του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, μουσείο είναι *«ένας οργανισμός μόνιμος, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, υποταγμένος στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της και ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, μελετά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»*. (Τμήμα II, άρθρο 3, του καταστατικού της 11ης Γενικής Συνόδου του ICOM)

Πολλά κράτη παγκοσμίως έχουν υιοθετήσει τον παραπάνω ορισμό, ενώ σε μερικές χώρες οι εθνικοί οργανισμοί που ασχολούνται με τα μουσεία, έχουν προτείνει και τους δικούς τους.

Σύμφωνα με την Ένωση Μουσείων της Βρετανίας και τον ορισμό που εγκρίθηκε από το συνέδριο του 1984, *«το μουσείο είναι ένας οργανισμός που συλλέγει, τεκμηριώνει, διαφυλάσσει, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετικές πληροφορίες για το δημόσιο όφελος»*. Ο ορισμός αυτός αλλάζει το 1998 και προσαρμόζεται ως εξής: *«Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάσσουν για την κοινωνία»*.

Ο πρώτος ορισμός δίνει έμφαση στις συλλογές, ενώ ο δεύτερος είναι πιο επικεντρωμένος στους ανθρώπους, δίνοντας τους πιο ενεργητικό ρόλο. Η σχέση που

υποδηλώνεται πια μεταξύ μουσείου και επισκεπτών είναι περισσότερο διαδραστική. (Οικονόμου, 2003, σελ.15-23)

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ένωση Μουσείων, το μουσείο ορίζεται ως *«ένας οργανωμένος και μη κερδοσκοπικός οργανισμός με στόχο κατ' ουσία εκπαιδευτικό ή αισθητικό, με επαγγελματικό προσωπικό, που κατέχει και χρησιμοποιεί απτά αντικείμενα, τα οποία επιμελείται και εκθέτει στο κοινό με κάποιο τακτό πρόγραμμα»*. (American Association of Museums, 1973, σελ. 8-9)

Ο ορισμός αυτός φαίνεται να τονίζει τον επαγγελματικό και οργανωμένο χαρακτήρα των μουσείων, με το ειδικό προσωπικό και το τακτό πρόγραμμα, ίσως για να διασφαλίσει τα μουσεία από το πλήθος των οργανισμών, εθελοντικών ομάδων και ιδιωτικών επιχειρήσεων που αναπτύσσονται ραγδαία στις Η.Π.Α. κυρίως, τις τελευταίες δεκαετίες, στο χώρο της ερμηνείας του παρελθόντος, της τοπικής και δημόσιας ιστορίας και του πολιτισμού.

Τα μουσεία χωρίζονται σε πολλές κατηγορίες με βάση το περιεχόμενό τους, όπως Αρχαιολογικά Μουσεία, Φυσικών Επιστημών, Τεχνολογικά κ.α. Εκτός από τα μουσεία που ακολουθούν στενά τον ορισμό του ICOM, αναγνωρίστηκαν επίσης, ήδη από το 1974, ως μουσεία και μια σειρά οργανισμοί που δεν ακολουθούν στενά το πνεύμα του. Μουσεία θεωρούνται επίσης οι αίθουσες εκθέσεων, τα Ινστιτούτα συντήρησης, οι βιβλιοθήκες, καθώς και οι αρχαιολογικοί χώροι. (Δάλκος, 2000, σελ. 32)

α.2 Τα πρώτα μουσεία

Αρχικά ο όρος "μουσείο" δεν είχε καμία σχέση με έκθεση ή συλλογή αντικειμένων. Οι αρχαίοι Έλληνες με τη λέξη "μουσείο" εννοούσαν τέμενος αφιερωμένο στη λατρεία των εννέα Μουσών της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας. Στα ιερά καλλιεργούνταν οι τέχνες, τα γράμματα, η μουσική και η φιλοσοφία. Οι Ρωμαίοι με τη λέξη museum εννοούσαν τους χώρους όπου γίνονταν φιλοσοφικές συζητήσεις. (Κακούρου-Χρόνη, 2005, σελ.17)

Τα πρώτα μουσεία δημιουργούνται με σκοπό τη φύλαξη αντικειμένων. Συλλεκτικές δραστηριότητες εμφανίζονται στην Αρχαία Ελλάδα, την Ινδία, τη Μεσοποταμία, τη Ρώμη, την Κίνα και οι συλλογές είχαν τελετουργικό και θρησκευτικό χαρακτήρα.

Στη Μεσοποταμία μεταξύ 17^{ου} και 18^{ου} αιώνα π.Χ. παρατηρείται η ίδρυση βιβλιοθήκης και αρχείων με γραπτές μαρτυρίες. Την ίδρυσε ο Χαμουραμί. Ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη της έννοιας του μουσείου είναι το 'Μουσείο' που ίδρυσε το 290π.Χ. ο Πτολεμαίος Α' στην Αλεξάνδρεια. Σ' αυτό υπήρχε αστρονομικό παρατηρητήριο, βιβλιοθήκη, κέντρο επιστημονικών ερευνών. Αποτελούσε το μεγαλύτερο πολιτισμικό κέντρο του ελληνιστικού κόσμου. (Νικονάνου, 2009, σελ.24-25)

Κατά τη ρωμαϊκή και ελληνική αρχαιότητα υπάρχουν αρκετές δημόσιες και ιδιωτικές συλλογές, πινακοθήκες και «θησαυροί» που μαρτυρούν την αγάπη των ανθρώπων για τη συλλογή αντικειμένων. Ο Πausanias μάλιστα αναφέρει την ύπαρξη Πινακοθήκης στα Προπύλαια της Ακρόπολης στην Αθήνα, ενώ στη δημιουργία «θησαυρών», που αποτελούνταν από σημαντικά έργα τέχνης, συνέβαλαν οι Δελφικές Γιορτές. Ακόμη, στη Ρώμη δημιουργούνται συλλογές σε δημόσιους κήπους, στην αγορά, σε λουτρά και ναούς και συνήθως ήταν ιδιωτικές. Τα αντικείμενα των συλλογών ήταν έργα τέχνης από τις κατακτημένες χώρες. (Κόκκινος, Αλεξάκη, 2002, σελ.180)

Κατά το Μεσαίωνα ο κόσμος στρέφεται προς την ανάγνωση της Αγίας Γραφής. Συνεπώς, οι συλλογές εκείνη την εποχή, αποτελούνται από εκκλησιαστικά λείψανα και αντικείμενα. Αυτές βρίσκονται μέσα σε εκκλησίες και μοναστήρια.

Από τα μέσα του 15^{ου} και κατά το 16^ο αιώνα, στην αναγεννησιακή Ιταλία, παρατηρούνται ιδιωτικές συλλογές σε βασιλικές αυλές. Ενώ στο Μεσαίωνα τα αντικείμενα των συλλογών είχαν θρησκευτικό και τελετουργικό χαρακτήρα, πλέον έχουν αισθητική αξία. Επίσης, στην Αναγέννηση παρατηρείται μια στροφή προς τα ελληνορωμαϊκά πρότυπα, ενώ αναπτύσσεται το εμπόριο έργων τέχνης. Όλα αυτά παίζουν σημαντικό ρόλο εκείνη την εποχή και δημιουργούνται πολύτιμες συλλογές. Εμφανίζεται ξανά ο όρος 'μουσείο', ο οποίος δεν έχει τη σημασία που είχε στην Αλεξάνδρεια, δε δηλώνει μόνο τη συλλογή, αποτελεί πλέον πηγή πλούτου, ισχύος. (Κακούρου-Χρόνη,2005,σελ.18-20)

Ιδιωτικές συλλογές περιλαμβάνουν αξιοπερίεργα αντικείμενα, έργα τέχνης και είδη του ζωικού και φυσικού βασιλείου στα μέσα του 16^{ου} αιώνα και κυρίως τους 17^ο και 18^ο αιώνα. Αναφερόμαστε στην εποχή του Διαφωτισμού. Οι συλλογές είναι διαδεδομένες σε όλη την Ευρώπη (Φλωρεντία, Βιέννη, Βερολίνο κλπ.), αλλά για

περιορισμένο κοινό, αρχίζει όμως ο κόσμος να θέλει να ερευνήσει και να μάθει μέσα από τις συλλογές.

Παράδειγμα τέτοιας συλλογής είναι αυτή του Herzog Albrecht V στο Μόναχο. Η συλλογή έχει παιδαγωγικούς στόχους και είναι η αφορμή για τη δημιουργία του πρώτου ευρωπαϊκού μουσειολογικού κειμένου από τον Samuel Quicceberg (1529-1567), με τίτλο *Inscriptionew vel Tituli Theatri Amplissimi* (1565). Το κείμενο αναφέρεται στον εγκυκλοπαιδικό χαρακτήρα της συλλογής, στις δυνατότητες μόρφωσης και μετάδοσης γνώσεων. Ο Samuel Quicceberg θεωρείται “πατέρας της μουσειολογίας”, αφού συνέδεσε θεωρία με πράξη, συλλεκτική δραστηριότητα με μορφωτική διάσταση. (Νικονάνου, 2009, σελ.24-30)

Κατά τον 17^ο αιώνα έχουμε την ίδρυση των πρώτων πανεπιστημιακών συλλογών. Αυτές στηρίζονται σε δωρεές και αγορές ιδιωτικών συλλογών. Το 1616 ιδρύεται η συλλογή Fitzwilliam, είναι η πρώτη πανεπιστημιακή συλλογή του Καίμπριτζ. Το 1671 ιδρύεται το πανεπιστημιακό μουσείο στη Βασιλεία της Οξφόρδης, ενώ το 1683 ιδρύεται το Ashmolean Museum του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002, σελ.181)

α.3 Το μουσείο ανοίγει για το κοινό

Το 18^ο αιώνα το μουσείο αλλάζει και ρόλο έπαιξε ο Διαφωτισμός και η επίδραση των ιδεών του. Όλοι οι άνθρωποι θεωρήθηκαν εξίσου ικανοί να μορφωθούν κι έτσι μουσεία άνοιξαν για το κοινό. Αρχίζουν να δημιουργούνται τα πρώτα δημόσια μουσεία.

Το Βρετανικό Μουσείο ανοίγει τις πύλες του στο κοινό το 1759 με πρωτοβουλία του Sir Hans Sloane, ο οποίος δώρισε τη συλλογή του στο κράτος, με την προϋπόθεση να έχει ο κόσμος πρόσβαση σε αυτή. Τελικά, περιορισμένες ομάδες επισκεπτών μπορούσαν να επισκεφθούν το μουσείο, αλλά όχι παιδιά, ενώ χρειαζόταν να προσπαθήσει κάποιος πολύ και να κάνει καιρό πριν αίτηση προκειμένου να του επιτραπεί η είσοδος στο μουσείο.

Ο Διαφωτισμός και η Γαλλική Επανάσταση σηματοδότησαν το τέλος της αριστοκρατορικής Ευρώπης και κήρυξαν ελευθερία, ισότητα, δικαίωμα στη μόρφωση. Έτσι, το 1793, συλλογές της αριστοκρατίας εκτίθενται στο Λούβρο.

Δωρεάν είσοδος υπάρχει στο μουσείο και αρχίζουν οι διδακτικοί προβληματισμοί. Στη μετεπαναστατική Γαλλία, παύουν οι προβληματισμοί, καθώς από το 1802 το Λούβρο χρησιμοποιείται για πολιτική προπαγάνδα. Θεωρείται ακόμη δημόσιο κτίριο, όμως συνήθως γίνονται εκδηλώσεις για συγκεκριμένες ομάδες κοινού.

Από τα μέσα του 18ου, αλλά κυρίως το 19^ο αιώνα παρατηρούνται εξελίξεις στο χώρο των μουσείων. Οι συλλογές των μουσείων διαχωρίζονται με βάση τους επιστημονικούς κλάδους και έχουμε την εμφάνιση διαφόρων ειδών. Ακόμη, αναγνωρίζεται πλέον η εκπαιδευτική διάσταση του μουσείου.

Το 1826 στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Φρανκφούρτης δάσκαλοι παραδίδουν μαθήματα στο μουσείο για παιδιά, γίνονται δηλαδή οι πρώτες μουσειοπαιδαγωγικές προσπάθειες. Το 1880 ιδρύεται στο Λούβρο μόνιμη παιδαγωγική υπηρεσία και απευθύνεται σε φοιτητές της σχολής Καλών Τεχνών και σε ομάδες επισκεπτών με ειδικό ενδιαφέρον. (Νικονάνου, 2009, σελ. 30-38)

Το ενδιαφέρον για τις Φυσικές Επιστήμες κορυφώνεται τον 19^ο αιώνα. Τότε δημιουργούνται τα Μουσεία Φυσικής Ιστορίας του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης. Το 1872, στις Η.Π.Α., στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης και στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης εφαρμόζονται εκπαιδευτικά προγράμματα. Μάλιστα το 1885 στη Νέα Υόρκη, συγκεκριμένα στο Μπρούκλιν, ιδρύεται το πρώτο Παιδικό Μουσείο στον κόσμο. Όπως προαναφέρθηκε, είναι η εποχή που τα μουσεία χωρίζονται πλέον σε διάφορους κλάδους ανάλογα με το αντικείμενο τους και ιδρύονται πολλά με ταχύτατους ρυθμούς. (Κόκκινος-Χρόνη, 2002, σελ. 182)

Ο 19^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από την εξέλιξη των μουσείων τόσο όσον αφορά τη σχέση τους με το κοινό όσο και τις εσωτερικές τους λειτουργίες. Επίσης η ίδρυση μουσείων παίζει ρόλο και στην ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα συνεχίζονται οι εξελίξεις στα μουσεία και πλέον εμφανίζεται η μουσειοπαιδαγωγική.

Εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής

β.1 Τα μουσεία στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και η εμφάνιση της μουσειοπαιδαγωγικής

Ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, τα μουσεία αρχίζουν να έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Αναπτύσσεται η σχέση μουσείου-σχολείου, παίρνονται πρωτοβουλίες για επαφή με το ευρύ κοινό, ενώ νέες κατηγορίες μουσείων προστίθενται, όπως το παιδικό μουσείο, που αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και το τεχνικό. Τεχνικά μουσεία ιδρύονται σε Γαλλία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία. Αρχικά σημασία είχε η εκπαίδευση των ενηλίκων, αλλά και ο δανεισμός αντιγράφων μουσειακών αντικειμένων σε σχολεία.

Το 1884 ιδρύεται το Μουσείο Τέχνης στο Μάντσεστερ στη Μεγάλη Βρετανία, το οποίο επίσης έδινε έμφαση στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα, απευθυνόταν ακόμη και στην εργατική τάξη. Στην Ουάσιγκτον τον Smithsonian Institution και στο Λονδίνο το Science Museum, το 1901, αναπτύσσουν εκθέματα ειδικά για παιδιά.

Το 1903 ο Lichtwark διοργανώνει ημερίδα στο Mannheim με θέμα «Τα μουσεία ως χώροι μόρφωσης του λαού». Μέσα από αυτή, ορίστηκε το μουσείο ως μορφωτικό ίδρυμα όπου πρέπει να έχουν πρόσβαση όλοι. Ανοίγονται θέματα μουσειολογίας και μουσειοπαιδαγωγικής κι όλα αυτά οδηγούν στην έκδοση περιοδικών με τέτοιο περιεχόμενο.

Το 1904 ιδρύεται το Deutsches Museum στο Μόναχο, με εμπνευστή τον Oskar von Miller. Πρόκειται για Τεχνικό Μουσείο και απευθυνόταν σε ευρύ κοινό, κοινό που δεν είχε ειδικές γνώσεις. Το εισιτήριο ήταν φθηνό, δεν είχε επίκεντρο την αστική τάξη, εξάλλου στόχος ήταν η ενημέρωση των επισκεπτών σχετικά με τις φυσικές επιστήμες, να εξοικειωθούν με την τεχνολογία. Το συγκεκριμένο μουσείο ήταν επηρεασμένο από το κίνημα του «σχολείου της εργασίας». Αυτό σχετίζεται με την προοδευτική εκπαίδευση, με τη μάθηση από την πράξη, δηλαδή τη σύνδεση πνευματικής και χειρονακτικής εργασίας. (Νικονάνου, 2009, σελ. 39-53)

Το 1920 λειτουργεί το Μουσείο Εκπαίδευσης στη Χάγη και συνεργάζεται άμεσα με τα σχολεία. Στο Παρίσι ιδρύεται το Διεθνές Γραφείο των Μουσείων το 1926, ενώ το 1928 ειδικά προγράμματα, τα οποία σχετίζονται με σχολεία και μαθητές, λειτουργούν στο Λούβρο. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το Victoria and Albert Museum στην Αγγλία δημιούργησε «εργαστήρι» για παιδιά. (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002, σελ. 183)

Στον 20^ο αιώνα βλέπουμε τα μουσεία να στρέφονται προς το κοινό και να δίνεται βάση στη μόρφωση και στην εκπαίδευση αυτού, είτε πρόκειται για παιδιά, είτε για ενήλικες. Εμφανίζεται το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης για την πορεία και εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής, ενώ σημαντικοί ήταν και οι εκπρόσωποί της κι αξίζει να αναφερθούμε σε αυτούς.

Ο Αμερικανός παιδαγωγός και φιλόσοφος John Dewey εισάγει την έννοια της εμπειρίας. Η εμπειρία είναι υπεύθυνη για τη μάθηση, δηλαδή η σχέση αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ θεωρίας και πράξης. Ο Dewey ανοίγει το σχολείο στην κοινωνία, δίνει ώθηση στην εκπαιδευτική χρήση βιβλιοθηκών και μουσείων. Οι παιδαγωγικές αρχές του, κάνουν την Jane Addams, το 1889, να ιδρύσει το Hull-House στο Σικάγο. Πρόκειται για ένα μουσείο το οποίο περιελάμβανε νηπιαγωγείο, παιδική χαρά, καφέ, μουσική σχολή, θεατρική σκηνή. Επίσης, με τη συμβολή των θέσεων του Dewey δημιουργούνται τα παιδικά μουσεία και το πρώτο ιδρύεται το 1899 στο Brooklyn στη Νέα Υόρκη.

Η εξέλιξη των παιδικών μουσείων επηρεάζεται και από τη Montessori. Αυτή θεωρεί πως το περιβάλλον παρέχει μια σειρά ερεθισμάτων για τα παιδιά και τα κινητοποιεί να παρατηρήσουν, να εξερευνήσουν, να σκεφθούν και να κατανοήσουν τον κόσμο. Θεωρεί ότι ο τρόπος παρουσίασης των μουσείων δεν είναι κατάλληλος για παιδιά κι έτσι κάνει μια σειρά από ενέργειες, όπως στα παιδικά μουσεία τα αντικείμενα να τοποθετούνται χαμηλότερα για να διευκολυνθούν τα παιδιά.

Σημαντική ήταν και η επίδραση της παιδαγωγού Ellen Key. Μέσα από το βιβλίο της «Das Jahrhundert des Kindes», το 1905, αναφέρεται σε μια παιδαγωγική στραμμένη στο παιδί. Ανέφερε πως τα μουσεία αποτελούν χώρο μάθησης και υποστήριξε με συγκεκριμένες διδακτικές προτάσεις τη χρήση προϊστορικών συλλογών από σχολικές ομάδες, ώστε να ανανεωθούν τα αναλυτικά προγράμματα.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος διαφοροποίησαν τα πράγματα στη μουσειοπαιδαγωγική κάθε χώρας. Για παράδειγμα, στη Μεγάλη Βρετανία συνεχίζει να υπάρχει ενδιαφέρον για εκθεσιακή και συλλεκτική δραστηριότητα, γίνονται όμως κάποιες προσπάθειες σχετικά με τα μουσεία και τον εκπαιδευτικό τους ρόλο. Στη Γερμανία τα πράγματα είναι διαφορετικά. Μόνο μετά τη δεκαετία του 1920 υπάρχουν συνεργασίες μουσείων με σχολεία. Με το Ναζισμό τα πράγματα αλλάζουν και το μουσείο βρίσκεται υπό την υπηρεσία της προπαγάνδας.

Ο Adolf Reichwein καταφέρνει να αποστασιοποιηθεί από τη ναζιστική ιδεολογία και εφαρμόζει ένα νέο μοντέλο συνεργασίας σχολείου-μουσείου. Δίνει μεγάλη βάση στη σχέση τους, αφού επιθυμεί οι συλλογές των μουσείων να σχετίζονται με τους διδακτικούς στόχους των μαθημάτων, οι σχολικές τάξεις να επισκέπτονται τα μουσεία, οι εκπαιδευτικοί να εφαρμόζουν πρακτικές ασκήσεις ώστε να εξοικειωθούν με το πώς να συνδέσουν τα μαθήματα με τα μουσειακά αντικείμενα. Ο Reichwein θεωρείται από τους εμπνευστές του όρου «μουσειοπαιδαγωγική».(Νικονάνου, 2009, σελ. 39-53)

Βλέπουμε ότι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα δίνεται εκπαιδευτική διάσταση στο μουσείο και παρατηρούνται μορφές συνεργασίας και επικοινωνίας σχολείου-μουσείου.

β. 2Το μουσείο ως χώρος μάθησης το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα

Το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα υπάρχουν αρκετές εξελίξεις σχετικά με τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων.

Σημαντική χρονιά για την ιστορία των μουσείων είναι το 1946, όπου ιδρύεται το I.C.O.M. Πρόκειται για έναν οργανισμό μη κυβερνητικό, διεθνή, που εκπροσωπεί τα μουσεία και τους εργαζόμενους σε αυτά και είναι ο κυριότερος σύμβουλος της Unnesco σε όλα τα θέματα που έχουν σχέση με την οργάνωση και τη λειτουργία τους.

Σκοποί του I.C.O.M. είναι ο τονισμός του ρόλου του μουσείου στην εκπαίδευση κάθε ανθρώπου, η επισήμανση και η σημασία της διάσωσης της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς, καθώς και η προώθηση συνεργασίας μεταξύ των μουσείων και των εργαζομένων τους.

Στη δεκαετία του '60, ο διευθυντής του Παιδικού Μουσείου της Βοστώνης, Michael Spock, αλλάζει τα πράγματα στο χώρο των παιδικών μουσείων. Θεωρεί ότι ο επισκέπτης του μουσείου πρέπει να συμμετέχει ενεργά ώστε να «λειτουργήσουν» τα εκθέματα. Τα παιδιά πρέπει να ανακαλύπτουν τη γνώση και τα συναισθήματα μέσα από τον ενεργό ρόλο τους στο μουσείο. Έτσι το συγκεκριμένο μουσείο γίνεται πρότυπο για άλλα παιδικά μουσεία σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία. (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002, σελ. 183-185)

Τις δεκαετίες '60 και '70 εξελίξεις παρατηρούνται στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής, αφού συμβαίνουν πολλά στον τομέα της εκπαίδευσης. Πρόκειται για μια χρονική περίοδο, όπου ασκείται έντονη κριτική για το ρόλο των εκπαιδευτικών και του σχολείου. Στον χώρο της εκπαίδευσης υπάρχουν επιρροές από το κίνημα της αντιαυταρχικής εκπαίδευσης. Συζητούνται θέματα μόρφωσης, ανοίγονται νέοι δρόμοι για εκπαιδευτικές εφαρμογές.

Η μουσειοπαιδαγωγική γνωρίζει μεγάλη άνθιση από το 1970 κι έπειτα. Είναι ιδιαίτερα δημοφιλής, αφού τα σχολεία έχουν ανάγκη να βρουν νέους χώρους μάθησης, ενώ ρόλο έπαιξε και ο εκδημοκρατισμός των μουσείων. Η επίδραση της όμως ήταν περιορισμένη σε ότι είχε να κάνει με εκθεσιακές πρακτικές. Η μουσειοπαιδαγωγική σπάνια συμμετείχε στη διαμόρφωση των διδακτικών ενοτήτων μιας έκθεσης. Οι μουσειοπαιδαγωγοί αντέδρασαν στον περιορισμό αυτόν κι έτσι δημιούργησαν ειδικές εκπαιδευτικές εκθέσεις μέσα σε υπάρχοντα μουσεία. Οι εκθέσεις ονομάστηκαν παιδικά μουσεία, δημιουργήθηκαν στη Γερμανία και γενικότερα στην Ευρώπη, με φιλοσοφία παρόμοια με αυτή των παιδικών μουσείων των Η.Π.Α., στα οποία έγινε αναφορά παραπάνω.

Λόγω σημαντικών δυσκολιών χρηματοδότησης των παιδικών μουσείων, τη δεκαετία του '80 εμφανίζονται το κινητά παιδικά μουσεία σε λεωφορεία, τα οποία ξεκίνησαν από το Παιδικό Μουσείο στην Ουάσιγκτον. Επίσης, την εμφάνισή του κάνει εκείνη την εποχή το «μουσείο της γειτονιάς», με πρωτοβουλία πάλι από τις Η.Π.Α.. Το Anagostia Neighborhood Museum στην Ουάσιγκτον είναι το πρώτο και ιδρύεται το 1967 με σκοπό την προώθηση της διαμόρφωσης ταυτοτήτων των κατοίκων της περιοχής. Στα τέλη της δεκαετίας του '60, ιδρύονται και τα πρώτα κέντρα επιστημών. Πρόκειται για μια ειδική κατηγορία φορέα με εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Το πρώτο κέντρο ιδρύεται στο San Francisco το 1969 από τον Frank Oppenheimer και είναι το Exploratorium. (Νικονάνου, 2009, σελ. 53-62)

Τα μουσεία απευθύνονται κυρίως σε μορφωμένους, από το 1970 και μετά στρέφονται περισσότερο σε διάφορες και διαφορετικές ομάδες κοινού. Πλέον, κυριαρχεί η συνειδητοποίηση του ανερχόμενου ρόλου του μουσείου στο πλαίσιο της εκπαίδευσης και της εξέλιξης της κοινότητας. Υπάρχει περισσότερη υπευθυνότητα στη διαχείριση των δημόσιων κονδυλίων, αφού τα μουσεία δεν αποτελούν πλέον «ελιτίστικα» ιδρύματα. Ακόμη, υπάρχει ανταγωνισμός από άλλους τομείς της

«βιομηχανίας της πολιτιστικής κληρονομιάς» και γενικά του συνόλου της βιομηχανίας και της ψυχαγωγίας. Πολλά μουσεία στηρίζονταν οικονομικά από τους επισκέπτες, οπότε ήταν απαραίτητο να υπάρχουν υπηρεσίες που θα κάνουν το μουσείο να ανταγωνίζεται τις εμπορικές επιχειρήσεις ψυχαγωγίας. (Merriman, 1999, σελ.43-46)

Όλοι αυτοί οι παράγοντες έκαναν να εστιαστεί η προσοχή στην κατανόηση των αιτιών που προσελκύουν κόσμο, να αναζητηθούν και να βρεθούν τρόποι επικοινωνίας με το κοινό και το μουσείο πέρα από χώρο μάθησης να είναι και χώρος ψυχαγωγίας. Ο ανταγωνισμός που υπάρχει με τις άλλες βιομηχανίες ψυχαγωγίας καθιστούν απαραίτητη την έρευνα κοινού, πράγμα που γίνεται και σήμερα. Ας γίνει μια μικρή αναφορά σε αυτή.

Γίνονται έρευνες και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά τους δείχνουν ποιες ομάδες κοινού επισκέπτονται τα μουσεία και ποιες όχι. Έπειτα γίνονται αξιολογήσεις για το περιεχόμενο των εκθέσεων ή των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ενός μουσείου. Αρχικά, οι ομάδες εργασίας φτιάχνουν εκθέσεις και προσπαθούν να είναι σχεδιασμένες βάσει των ενδιαφερόντων των επισκεπτών κι έπειτα αφού λειτουργεί πλέον η έκθεση, αξιολογείται. Παρατηρείται το κοινό και η εντύπωση που τους αφήνουν τα εκθέματα και διαπιστώνονται τυχόν προβλήματα. Η έρευνα κοινού και η αξιολόγηση είναι βασικά χαρακτηριστικά για την ομαλή λειτουργία του μουσείου. (Μουσούρη,1999,56-61)

Επομένως, από τη δεκαετία του '70 κι έπειτα, εφαρμόστηκαν ποικίλα προγράμματα, τα μουσεία συνεργάστηκαν με άλλες κοινότητες, ώστε όλα μαζί να βοηθήσουν στην αλλαγή της εικόνας του μουσείου, να κατανοηθεί ο τρόπος που σκέφτονται και συμπεριφέρονται οι επισκέπτες.

Για μεγάλες χρονικές περιόδους γίνονταν προσπάθειες, άλλες είχαν αποτέλεσμα, άλλες όχι, όμως πλέον το μουσείο ήταν ανοιχτό για το κοινό. Έτσι, εμφανίζονται διάφορες ομάδες επισκεπτών. Άλλοι επισκέπτονται τα μουσεία μόνοι, άλλοι σε ομάδες ενηλίκων, άλλοι σε ομάδες ενηλίκων με παιδιά. Επίσης, συνεχώς εξελίσσονται, για παράδειγμα οι επισκέπτες έχουν επαφή με τα αντικείμενα, τα τελευταία τοποθετούνται σε χαμηλότερες θέσεις για τα παιδιά κ.α. (Merriman, 1999, σελ.43-46)

Τις δεκαετίες του '60 και '70 το μουσείο θεωρείται χώρος μάθησης. Τα επόμενα χρόνια και ειδικότερα από το '90 και μετά το μουσείο θεωρείται χώρος εμπειρίας, επικοινωνίας, αλλά και ψυχαγωγίας.

β.3 Το κonstrouκτιβιστικό μουσείο

Στα μουσεία είναι προτιμότερο ο επισκέπτης να έχει ενεργό ρόλο παρά να είναι παθητικός δέκτης των πληροφοριών τους.

Σύμφωνα με τον Hein, η κonstrouκτιβιστική θεωρία αντιλαμβάνεται τη γνώση ως μια σύνθετη διαδικασία αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον μαθητευόμενο και το κοινωνικό περιβάλλον. Ο κonstrouκτουβισμός υποστηρίζει ότι αντανακλώντας στις εμπειρίες μας κατανοούμε τον κόσμο που μας περιβάλλει.

Σύμφωνα με τους κonstrouκτουβιστές ο ρόλος του δασκάλου είναι να διευκολύνει τη διαδικασία της μάθησης. Ο/Η εκπαιδευτικός στρέφεται προς το μαθητή, ώστε ο τελευταίος να έχει ενεργό ρόλο. Ο/Η εκπαιδευτικός έχει ρόλο, όπως αυτόν του μουσειοπαιδαγωγού σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ο οποίος βοηθάει, να κατευθύνει τους μαθητές. (Hooper-Greenhill, 1999, σελ. 47-49)

Το μουσείο θεωρείται χώρος μάθησης, ο επισκέπτης, σύμφωνα με τους σύγχρονους τύπους μουσείων, μπορεί να έρθει σε επαφή με τα αντικείμενα. Έτσι, αναπτύσσεται η έννοια της εμπειρίας. Σύμφωνα με τις κonstrouκτιβιστικές εκπαιδευτικές θεωρίες σχετικά με τη διδασκαλία και τη μάθηση, επικεντρωνόμαστε σε αυτόν που θα λάβει γνώση και όχι στο αντικείμενο που θα διδαχθεί. Στο χώρο του μουσείου, αντίστοιχα, προσοχή δίνεται στον επισκέπτη και όχι στα εκθέματα του μουσείου. Αυτά αποτελούν σημαντικά χαρακτηριστικά για την εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής. (Hooper-Greenhill, 1994, σελ. 73-78)

β.4 Μουσείο και επικοινωνία με το κοινό

Οι συλλογές των μουσείων αποτελούν τμήμα του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου και υλικού πολιτισμού. Σύμφωνα με στατιστικές και έρευνες που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί σε μουσεία, φαίνεται ότι το κοινό τους έχει υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης, από το σύνολο του πληθυσμού, υψηλότερο εισόδημα και είναι πιο νέο σε ηλικία. Σκοπός είναι να επισκέπτονται τους συγκεκριμένους χώρους διάφορες ομάδες κοινού, έτσι μελετώντας τα μουσεία προκύπτουν νέες

ανάγκες και προσεγγίσεις και από το 1960 γίνονται προσπάθειες να απευθυνθούν σε όλη την κοινότητα. (Pearce, 1999)

Επίσης, τα τελευταία χρόνια έχουν δεχτεί πολλές πιέσεις τα μουσεία προκειμένου να δικαιολογήσουν τη χρηματοδότησή τους και τον κοινωνικό τους ρόλο τους. (Μούλιου, Μπούνια, 1999).

Ο Merriman, σε γραπτά του, αναφέρει τους λόγους που οδήγησαν τα μουσεία στο να αναγκαστούν να υιοθετήσουν περισσότερο επικοινωνιακές πρακτικές, με βάση έρευνες κοινού που έχουν διεξαχθεί σ' αυτά. Διαπιστώνει ότι καθοριστικός παράγοντας είναι ο ανταγωνισμός της «βιομηχανίας της πολιτισμικής κληρονομιάς» και της «βιομηχανίας της ψυχαγωγίας». Και παρατηρεί *«οι επισκέπτες συχνά αντιλαμβάνονται ότι η επίσκεψη σε μουσεία, οι ανέσεις που βρίσκουν στο εσωτερικό τους (αναψυκτήριο, πωλητήριο, καθίσματα, χώροι υγιεινής) και οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις εντός της ομάδας είναι τουλάχιστον εξίσου σημαντικές με το περιεχόμενο των εκθετηρίων. Τα εκθέματα του μουσείου αποτελούν, πολλαπλώς, ένα σκηνικό, μπροστά στο οποίο οι επισκέπτες παίζουν τους κοινωνικούς τους ρόλους μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα μαθαίνουν και από τα εκθέματα»*. (Merriman, 1999)

Στο σύγχρονο μουσείο η επικοινωνία αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως μια από τις θεμελιώδεις λειτουργίες του. Τα μουσεία επιδιώκουν να δημιουργήσουν διαδραστικές σχέσεις με το κοινό, να μετεξελιχθούν σε χώρους ψυχαγωγίας και κοινωνικής συναναστροφής. Χρησιμοποιούνται διαφορετικές ερμηνευτικές μέθοδοι και επικοινωνιακές προσεγγίσεις σύμφωνα με τις ανάγκες των επισκεπτών. (Οικονόμου, 1999)

Προσφέρονται εκπαιδευτικά προγράμματα και υλικό σε σχολεία, γίνεται χρήση πολυμέσων και συνεχώς υπάρχουν καινοτόμες ιδέες στο μουσειακό χώρο, ώστε να εξυπηρετείται το κοινό και να καλύπτονται κάθε φορά οι ανάγκες του.

Η μουσειοπαιδαγωγική

γ. 1Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση

Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση είναι το διεπιστημονικό πεδίο που συσχετίζει την εκπαίδευση και τη μάθηση με τον πολιτισμό. Αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο πολυσύνθετο που στόχο έχει να διαμεσολαβήσει μεταξύ του κοινού- παιδικού ή ενήλικου- και του υλικού πολιτισμού που φιλοξενείται στα

Μουσεία δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για ανακάλυψη νέων πληροφοριών και εμπειριών. (Σκανδάλη, 2010)

Σύμφωνα με τον Dewey, η εμπειρία είναι σημαντικός παράγοντας για την εξέλιξη του εκπαιδευτικού χαρακτήρα του μουσείου και συνεπώς της μουσειοπαιδαγωγικής. Οι πληροφορίες που μας δίνουν τα αντικείμενα του μουσείου συμπληρώνουν την εμπειρία της μάθησης. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές, ο τρόπος προσέγγισης των επισκεπτών στα εκθέματα του μουσείου μέσα από την εμπειρία και τα συναισθήματα, είναι αυτά που δίνουν αξία στα αντικείμενα. Έτσι, αναπτύσσεται η μουσειακή εκπαίδευση (Berry, Mayer, 1989, σελ. 154-157)

Σκοπός της μουσειοπαιδαγωγικής είναι η διαμόρφωση ενός επιστημονικού πλαισίου αρχών και προβληματισμού, με βάση το οποίο μπορεί να σχεδιάζεται και να ασκείται γόνιμη και κριτική εκπαιδευτική πολιτική σε μουσεία, αλλά και στο ευρύτερο πολιτισμικό, κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον προς όφελος όλης της κοινωνίας, όλων των κοινωνικών ομάδων και ιδιαίτερα των νέων.

Η μουσειοπαιδαγωγική παρέχει σε όλους δυνατότητες να μάθουν να «διαβάζουν», να ερμηνεύουν και να αξιοποιούν δημιουργικά τον υλικό πολιτισμό, τις εικόνες και τους πολιτισμικούς χώρους και να τους συνδέουν με όλους τους τομείς της ανθρώπινης γνώσης και εμπειρίας. Έτσι, όσον αφορά το σχολικό περιβάλλον, η μουσειακή εκπαίδευση μπορεί να εμπλουτίσει τον πρώτο, με την εκπαιδευτική διαδικασία να συνδέεται με το ευρύτερο κοινωνικό, φυσικό, πολιτισμικό περιβάλλον, πέρα από αυτό του σχολείου. (Νάκου, 2001, σελ. 177-182)

Μια μουσειοπαιδαγωγική δράση μπορεί να εφαρμοστεί όχι μόνο σε μουσειακούς χώρους αλλά σε κάθε χώρο πολιτισμικής αναφοράς, σε ένα πάρκο, στη γειτονιά, κ.λπ. Μπορεί να σχεδιαστεί και να εφαρμοστεί σε ποικίλες ομάδες κοινού (οικογένειες, παιδιά κ.ά.), συνήθως όμως συνδέεται με παιδιά και στα πλαίσια επίσκεψης με το σχολείο. Σκοπός είναι πάντως η ενεργή συμμετοχή των επισκεπτών και η μάθηση μέσα από την ψυχαγωγία. (Ζωγράφου-Τσαντάκη, 2000, σελ. 27-28)

Αξίζει να αναφερθεί, ότι τις δραστηριότητες που γίνονται στα μουσεία καθοδηγούν συνήθως μουσειοπαιδαγωγοί, δηλαδή οι παιδαγωγοί του μουσείου, λέγονται αλλιώς και εμπυχωτές.

γ.2 Ο σχεδιασμός των μουσειακών προγραμμάτων με βάση την ηλικία

Όπως έχει αναφερθεί, ο καθένας μπορεί να επισκεφθεί το μουσειακό χώρο και μουσειακά προγράμματα μπορούν να υλοποιηθούν για τον καθένα αρκεί να λάβει το μουσείο υπόψη τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε ομάδας.

Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο, δε γνωρίζουν σχεδόν γραφή και ανάγνωση και εκ των πραγμάτων έχουν συγκεκριμένες δυνατότητες. Έτσι, σε ένα μουσείο μπορούν να παρατηρήσουν τα αντικείμενα βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών τους, όπως τα χρώματα που φέρουν, το μέγεθος ή το σχήμα που έχουν. Η άμεση επαφή με αντικείμενα του μουσείου ή αντίγραφά τους σχετίζεται με τη γνώση μέσα από τις αισθήσεις, κάτι μάλιστα που τραβάει το ενδιαφέρον των παιδιών.

Σύμφωνα με τον J.Piaget, και τα παιδιά του δημοτικού σχολείου έχουν συγκεκριμένες λειτουργίες και μπορούν να εξετάσουν συγκεκριμένα γεγονότα και αντικείμενα με βάση τα φυσικά χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου ή τη λειτουργία που έχει, τον τρόπο κατασκευής του κ.α. Η ανάπτυξη εμπειριών παίζει σημαντικό ρόλο για τα παιδιά αυτής της ηλικίας. Σκοπός είναι τα μουσειακά προγράμματα να τραβήξουν την προσοχή των παιδιών κι αυτό επιτυγχάνεται από το συνδυασμό μάθησης και ψυχαγωγίας. Όπως είναι η εξερεύνηση, η επαφή με αντικείμενα γνήσια ή αντίγραφα, χωρίς τον περιορισμό «μην αγγίζετε», η συνεργασία σε ομάδες. (Sheppard, 1993 ,σελ.54-57)

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τον J.Piaget, οι έφηβοι πλέον χρησιμοποιούν τη λογική και προσεγγίζουν τα πράγματα με πιο επιστημονικό τρόπο. Κυριαρχεί η στρατηγική της διερευνητικής μάθησης και μέσα από τα ειδικά προγράμματα των μουσείων οι έφηβοι ανακαλύπτουν, ερευνούν, έχουν ενεργό ρόλο μέσα σ' αυτό. (Κόκκινος-Αλεξάκη,2002,170-176)

Όσον αφορά το ενήλικο κοινό, η προσέγγιση του στο μουσειακό χώρο είναι σχετικά δύσκολη, καθώς δεν υπάρχει το σχολείο όπως στις παραπάνω περιπτώσεις για να το παροτρύνει να συμμετέχει σε μουσειακά προγράμματα. Πάντως, φέρει σχεδόν παρόμοιες δυνατότητες με τους εφήβους και τα πράγματα δε διαφέρουν πολύ σχετικά με τα προγράμματα που μπορούν να εφαρμόζονται σ' αυτό.

Οι γονείς αποτελούν ενήλικο κοινό και συχνά επισκέπτονται και οικογένειες το μουσειακό χώρο. Πλέον, μιλάμε για μικτές ομάδες και πολλά μουσεία έχουν προγράμματα που συνεργάζονται παιδιά με γονείς. (Κακούρου-Χρόνη,2005,σελ.27-30)

γ.3 Οι μέθοδοι επικοινωνίας στις δραστηριότητες των μουσείων

Οι δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο μουσείο αφορούν κυρίως οργανωμένες ομάδες κοινού, όπως οι σχολικές τάξεις, μπορούν ωστόσο να αφορούν και άτυπες ομάδες, όπως είναι η ξενάγηση. Αναπτύσσονται σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκεπτών και εκθεμάτων και διάφοροι τρόποι επικοινωνίας των επισκεπτών τόσο μεταξύ τους, όσο και με τους υπεύθυνους.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι επικοινωνίας. Η μέθοδος της αφήγησης, αποτελεί τον πιο παλιό και γνωστό τρόπο επικοινωνίας, όπου ειδικοί του μουσείου έρχονται σε επαφή με τους επισκέπτες μέσα από την ξενάγηση. Οι τελευταίοι έχουν παθητικό ρόλο, αφού απλά παρακολουθούν. Μπορεί να έχει και τη μορφή διήγησης ιστοριών, όπου για παράδειγμα σε παιδιά νηπιαγωγείου λέγεται μια ιστορία, ένα παραμύθι σχετικό με τα εκθέματα του μουσείου και αυτό σε συνδυασμό με δραστηριότητες εμπυχώνει τους ακροατές. Ένας ειδικός, για παράδειγμα στην αγγειοπλαστική, μπορεί να αναφέρει και να δείξει πράγματα στα παιδιά σχετικά με το αντικείμενό του χρησιμοποιώντας την παραπάνω μέθοδο.

Η μαιευτική μέθοδος είναι ίσως η πιο ουσιαστική στην μουσειοπαιδαγωγική. Οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων αναπτύσσουν μια σχέση επικοινωνίας με τους επισκέπτες και τα εκθέματα, που ξεφεύγει από τα προηγούμενα. Η μαιευτική μέθοδος ή αλλιώς μέθοδος κατευθυνόμενης συζήτησης σκοπό έχει τον ενεργό ρόλο των επισκεπτών, να τους κινητοποιήσουν, να τους εμπυχώσουν, να αναπτύξουν συζήτηση και να έχουν κρίση και άποψη. Αυτή η μέθοδος εφαρμόζεται σε εκπαιδευτικές ξεναγήσεις ή συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στα πρώτα στάδια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος.

Επιπλέον, υπάρχει και η μέθοδος της δραματοποίησης. Εδώ οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων μεταμφιέζονται και υποδύονται ρόλους από την εποχή στην οποία αναφέρεται το μουσείο. Η δραματοποίηση μπορεί να γίνει και μέσα από τα παιχνίδια ρόλων, όπου οι επισκέπτες υποδύονται ρόλους, ενώ μπορεί να εφαρμοστεί και σε συνδυασμό με τη μαιευτική μέθοδο.

Η εξερεύνηση μέσα από την αποκαλυπτική μέθοδο είναι κατάλληλη για τη μάθηση στα μουσεία και οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα. Εξερευνούν το μουσειακό χώρο με τη βοήθεια κατάλληλου έντυπου

υλικού και έρχονται σε επαφή με τους υπεύθυνους των προγραμμάτων. Συνήθως, οι επισκέπτες εξερευνούν το χώρο σε ομάδες και στο τέλος ανακοινώνει η κάθε μια τα αποτελέσματα της έρευνάς της. (Νικονάνου, 2009, σελ.97-111)

Η δραματοποίηση, η μαιευτική και η αποκαλυπτική μέθοδος μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπου το κοινό μαθαίνει και φέρει ενεργό ρόλο στο περιβάλλον του μουσείου.

γ.4 Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα

Συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, η Ελλάδα άργησε να αναπτυχθεί στον τομέα της μουσειοπαιδαγωγικής. Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Το πρώτο «στοιχειώδες» μουσείο το συναντάμε στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας και ιδρύεται το 1829 επί Καποδίστρια, ενώ το πρώτο μουσείο που ιδρύεται είναι το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο το 1874.

Λόγω διαφόρων ιστορικών γεγονότων στην Ελλάδα, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μέχρι το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου δεν υπάρχουν σημαντικές εξελίξεις στο χώρο των μουσείων. (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002, σελ. 185-186)

Σημασία για την εκπαιδευτική αξιοποίηση άρχισε να δίνεται από το 1978-79 κι έπειτα. Το μουσείο Μπενάκη, το 1978, με αφορμή την έκθεση «Παραδοσιακές Καλλιέργειες», οργανώνει τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Την ίδια περίοδο, το Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα Β. Παπαντωνίου υλοποιεί εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης στη Θεσσαλονίκη το 1980, όπως και το 1981 το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης στην Αθήνα, αναπτύσσουν επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα. (Νικονάνου, 2009, σελ. 63)

Το 1983 ιδρύεται το Ελληνικό Τμήμα της ICOM και το ενδιαφέρον του επικεντρώθηκε στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και στο άνοιγμα των μουσείων στην κοινωνία. Το 1985 το Υπουργείο Πολιτισμού αρχίζει πλέον να έχει ενεργό ρόλο σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Υπουργείο Πολιτισμού την ίδια χρονιά οργανώνει την εκπαιδευτική έκθεση «Γέννηση της Γραφής», η οποία ήταν το έναυσμα για την

ίδρυση του Κέντρου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού στην Πλάκα. (Νικονάνου-Κασβίκης, 2008, σελ. 190-191)

Εκπαιδευτικά προγράμματα λειτουργούν για πρώτη φορά στην Εθνική Πινακοθήκη το 1986, όπως και στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης. Το 1987 εγκαινιάζεται το Κέντρο Μελετών Ακρόπολης και ιδρύεται Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Εφορείας Ακρόπολης. Την ίδια χρονιά ιδρύεται το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο. (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002, σελ.186-187)

Το 1990 οργανώνεται το 1^ο Περιφερειακό Σεμινάριο «Μουσείο- Σχολείο» στο Ναύπλιο και αφορά εκπαιδευτικούς και σχολικούς συμβούλους Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Νομού Αργολίδας. Η ICOM, με αφορμή το σεμινάριο, ξεκινάει τη συνεργασία της με το Υπουργείο Πολιτισμού. Το 2^ο Σεμινάριο έγινε στο Δίον της Πιερίας, το 3^ο στην Πάτρα, το 4^ο στα Ιωάννινα, το 5^ο στην Καλαμάτα και το 6^ο στην Καβάλα.

Σημαντικό ήταν και το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ. Εκπαίδευση και Πολιτισμός», το οποίο ξεκίνησε τη σχολική χρονιά 1995-1996 και ολοκληρώθηκε το 2001. Η εφαρμογή του έγινε σε επιλεγμένα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Το ΥΠ.Ε.Π.Θ. σε συνεργασία με το ΥΠ.ΠΟ. σχεδίασαν εκπαιδευτικό υλικό που υλοποιήθηκε σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς.

Από το 1998 έως το 2005 λειτούργησε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, για πρώτη φορά σε επίπεδο Α.Ε.Ι, η “ Μουσειοπαιδαγωγική Εκπαίδευση ”, ως διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων Προσχολικής και Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το Πρόγραμμα Σπουδών και της πρακτικής άσκησης συμπεριέλαβε μαθήματα θεωρητικά και εργαστηριακά τριών κατευθύνσεων, Ιστορίας και Τεχνών, Παιδαγωγικής και Γλώσσας και Μουσειακής Εκπαίδευσης. Η πρακτική άσκηση των φοιτητών έγινε σε σχολεία και μουσεία και οι ασκούμενοι εξοικειώθηκαν με την εφαρμογή των αρχών της Παιδαγωγικής Ψυχολογίας και της Διδακτικής των Επιστημών και των Τεχνών στις σχολικές τάξεις και στα μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα (Δεληγιάννης, 2002, σελ. 149-162): . Οι απόφοιτοι του τμήματος θεωρούνται οι πρώτοι επαγγελματίες μουσειολόγοι και μουσειοπαιδαγωγοί.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το Ελληνικό Τμήμα του ICOM ασχολήθηκε και με θέματα που αφορούν την επιμόρφωση εργαζομένων στα μουσεία, αλλά και με θέματα

κατάρτισης στη μουσειοπαιδαγωγική μαζί με το Υπουργείο Πολιτισμού, όπως επίσης σε συνεργασία με το τελευταίο, ασχολήθηκε και με σεμινάρια επιμόρφωσης για παλιννοστούντες ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση. (Νικονάνου-Κασβίκης, 2008, σελ. 191-193)

Αν και τα θέματα μουσειοπαιδαγωγικής άρχισαν να απασχολούν αργά την Ελλάδα, υπήρξαν αρκετές εξελίξεις και συνεχώς βλέπουμε όλο και περισσότερες προσπάθειες σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων στα μουσεία. Τα τελευταία χρόνια η συνεργασία σχολείου μουσείου είναι πιο έντονη. Χρειάζεται ακόμη προσπάθεια, αλλά σίγουρα τα πράγματα είναι καλύτερα από παλιά.

γ. 5 Μουσείο-Σχολείο

Η μουσειοπαιδαγωγική σχετίζεται κυρίως με σχολικές ομάδες και συνδέεται στενά με τη σχέση μουσείου-σχολείου. Πλέον, η επίσκεψη σε ένα μουσείο έχει ως επίκεντρο το μαθητή.

Στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι να φέρουν τα παιδιά στο μουσείο και γι' αυτό η υλοποίησή τους θα πρέπει να προσφέρει μάθηση και ψυχαγωγία. Το μουσείο δεν αντικαθιστά τη σχολική διδασκαλία και τον εκπαιδευτικό, αλλά προσφέρει επιπλέον γνώσεις στο μαθητή.

Αν υπάρχει σωστή συνεργασία μεταξύ των δύο χώρων το αποτέλεσμα μπορεί να είναι εκπληκτικό. Κοινός σκοπός και των δύο είναι η γνώση και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ιδανικό είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που σχεδιάζεται βάσει του σχολικού προγράμματος. Οι μαθητές διδάσκονται στην τάξη μια ιστορική, για παράδειγμα, ενότητα και η επίσκεψη στο αντίστοιχο με το περιεχόμενο του μαθήματος μουσείο, μπορεί να τους προσφέρει επιπλέον γνώσεις. (Δάλκος, 2000)

Παρά τις προσπάθειες που γίνονται, ώστε τα μουσεία να είναι πόλος έλξης για τα παιδιά, συνεχίζουν να μην αποτελούν την πρώτη επιλογή ψυχαγωγίας. Είναι σημαντική η επαφή των μαθητών με τα εκθέματα από την πρώτη σχολική ηλικία και με κατάλληλες ενέργειες μπορούν να συναναστραφούν με το χώρο του μουσείου, να τον εξερευνήσουν, να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την αποδοχή της σημασίας των μουσείων στην εκπαίδευση. Όλα αυτά μπορούν να επιτευχθούν με

τη συμβολή των εκπαιδευτικών κι απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατάλληλη προετοιμασία στην τάξη, προκειμένου να πληροφορηθούν οι μαθητές για το τι θα δουν κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο. (Βέμη, 1994, σελ. 55-60)

Οι εκπαιδευτικοί για να είναι αποτελεσματική μια επίσκεψη στο μουσείο χρειάζεται να είναι ενημερωμένοι. Εξάλλου, τα μουσεία συχνά έχουν προγράμματα για εκπαιδευτικούς, προκειμένου να τους βοηθήσουν σχετικά με την προετοιμασία των μαθητών. (Berry, Mayer, 1989, σελ. 196)

Πολλές φορές τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων δεν οργανώνονται με βάση το σχολικό πρόγραμμα και οπότε δεν έχουν σχέση με αυτό. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί κάποιες φορές δεν προετοιμάζουν τους μαθητές στην τάξη πριν από μια επίσκεψή τους στο μουσείο, αφού δε βλέπουν τη σημασία της σχέσης σχολείου-μουσείου και τι μπορεί να προσφέρει στους μαθητές αυτό, αλλά αντιμετωπίζουν την ώρα επίσκεψης στο μουσείο σαν ελεύθερη ώρα. (Δάλκος, 2000)

Πάντως, έχουν αναγνωριστεί οι προσπάθειες που κάνουν τα μουσεία σχετικά με την εκπαίδευση και τα σχολεία τα επισκέπτονται όλο και πιο συχνά.

γ. 6 Διαθεματικότητα

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έβαλε στο σχολικό πρόγραμμα τα τελευταία χρόνια την «Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων» στο δημοτικό και την «Ευέλικτη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων» στο γυμνάσιο.

Η διαθεματικότητα σχετίζεται με τη διασύνδεση όλων των μαθημάτων. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η σχέση μουσείου-σχολείου. Ανάλογα με τις διδακτικές ενότητες και το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, μπορεί να ζητηθεί από το μουσείο να πραγματοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα με βάση τους στόχους του. (Κακούρου-Χρόνη, 2005, σελ. 37-42)

Ένα αντικείμενο στο μουσείο μπορεί να αποτελέσει αφορμή για διαθεματική προσέγγιση. Για παράδειγμα, ένα νόμισμα μπορεί να μας δώσει ιστορικές, γεωγραφικές, οικονομικές και άλλες πληροφορίες. Ένα αντικείμενο του μουσείου μπορεί να συνδεθεί με διάφορα μαθήματα του σχολείου και συγχρόνως κινητοποιεί το ενδιαφέρον του παιδιού για επιπλέον μάθηση και ανάπτυξη ικανοτήτων.

γ.7 Μουσείο, ιστορία και εκπαίδευση

Είδαμε ότι αρχικά τα μουσεία αποτελούνταν από ιδιωτικές συλλογές και «θησαυρούς», ενώ από τον 18^ο αιώνα κι έπειτα υπήρχαν τα δημόσια μουσεία κι άρχισαν προσπάθειες για εκπαίδευση σε αυτά. Έτσι, παρατηρείται η ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής.

Η μουσειοπαιδαγωγική αναπτύχθηκε πολύ τα τελευταία τριάντα χρόνια. Τα μουσεία πλέον έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα και μπορούν να προσφερθούν για επιπλέον μάθηση σε μαθητές και ενήλικες. Σχετικά με τους μαθητές, μέσα και από εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, προσφέρεται παραπάνω γνώση σε συνδυασμό με διάφορα σχολικά μαθήματα και κυρίως το μάθημα της Ιστορίας.

Το Μουσείο, η Εκπαίδευση και η Ιστορία είναι σύνθετες έννοιες που διαπλέκονται πολύπλοκα μεταξύ τους. Είναι οντότητες που διαφοροποιούνται μέσα στο χρόνο, σε σχέση με το επιστημολογικό τους υπόβαθρο και το εκάστοτε κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Έτσι τα μουσεία στην εποχή μας δεν αποτελούν απλή εξέλιξη των μουσείων που ιδρύθηκαν και λειτούργησαν σε παλαιότερες εποχές, σε διαφορετικό ιστορικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό περιβάλλον, αλλά διαφέρουν ριζικά από αυτά.

Η σχέση Μουσείου, Εκπαίδευσης και Ιστορίας συνδέεται με πολύπλευρες επιστημολογικές, μουσειολογικές, ιστορικές και εκπαιδευτικές παραμέτρους κάποιες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες (Νάκου, 2002, σελ 115-178):

Επιστημολογικοί παράμετροι

Στην εποχή μας συνυπάρχουν διαφορετικές επιστημολογικές απόψεις που, σύντομα και σχηματικά, μπορούμε να τις διακρίνουμε σε παραδοσιακές, μοντέρνες και μεταμοντέρνες.

Σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις, η πραγματικότητα θεωρείται απλή, μονοδιάστατη και δεδομένη, επομένως είναι εφικτή και η απόλυτη γνώση της. Αυτή η τελευταία αντιστοιχεί στην ίδια την πραγματικότητα και συνδέεται μόνο με το αντικείμενό της και όχι με το σκεπτόμενο υποκείμενο, είναι δηλαδή αντικειμενική.

Σύμφωνα με τις μοντέρνες επιστημολογικές απόψεις, η επιστημονική αλήθεια και γνώση της πραγματικότητας μπορεί να είναι πολλαπλή, γιατί διαμορφώνεται με

βάση τη διάδραση των σκεπτόμενων υποκειμένων με το αντικείμενο που μελετούν. Έτσι, διαφορετικές εναλλακτικές απόψεις γίνονται αποδεκτές αφού η αλήθεια και η γνώση δεν προϋποθέτουν την αντιστοιχία με έναν απλό και μονοδιάστατο κόσμο.

Οι μεταμοντέρνες θεωρίες, τέλος, αρνούνται την έννοια της επιστημονικής αλήθειας. Δεν υπάρχει μία πραγματικότητα, καθώς το κάθε υποκείμενο αντιλαμβάνεται διαφορετικά την πραγματικότητα σύμφωνα με την ιδεολογία του, την κοινωνική του θέση και τη σχέση του με τις μορφές

Εκπαιδευτικές παράμετροι

Οι «παραδοσιακές» προσεγγίσεις της σχολικής Ιστορίας αποσκοπούν στην αναπαραγωγή μιας αυστηρά προκαθορισμένης ιστορικής γνώσης, η οποία συνδέεται με μια συγκεκριμένη αντίληψη των «αντικειμενικών» γεγονότων. Έτσι λοιπόν, η ανάλογη εκπαιδευτική μέθοδος συνήθως περιορίζεται σε μη κριτικές αναγνώσεις του ενός διδακτικού βιβλίου που υπάρχει σε κάθε τάξη, που αποσκοπούν στην αναπαραγωγή της μιας και μοναδικής «σωστής» και «αντικειμενικής» ιστορικής γνώσης. Οι πηγές μπορούν μόνο να εικονογραφούν ή να πλαισιώνουν με παραδείγματα κάποιον ιστορικό ισχυρισμό ή ερμηνεία, τα οποία σε καμιά περίπτωση δεν προκύπτουν από τα τεκμήρια. Τα παιδιά σε αυτήν την παραδοσιακή ιστορική εκπαίδευση μένουν «έξω από την Ιστορία». Η ιστορική τους σκέψη περιορίζεται εντός των ορίων της ιστορικής γνώσης που παρέχει το ένα και μοναδικό εγκεκριμένο διδακτικό βιβλίο όπως και ο στεγανός διδακτικός μονόλογος του δασκάλου.

Οι «μοντέρνες» προσεγγίσεις της ιστορικής εκπαίδευσης ενδιαφέρονται για την καλλιέργεια της ιστορικής γνώσης των μαθητών, σε άμεση σχέση με την καλλιέργεια ιστορικής σκέψης και δεξιοτήτων για ιστορική ερμηνεία. Επικεντρώνονται επίσης στην κριτική μελέτη διαφορετικών εναλλακτικών ιστορικών κειμένων, στη χρήση και ερμηνεία ιστορικών μαρτυριών και στην άρθρωση ιστορικού λόγου από τους μαθητές.

Η «μεταμοντέρνα» ιστορική εκπαίδευση, από την άλλη πλευρά, αποβλέπει κυρίως στην καλλιέργεια εννοιών και δεξιοτήτων, που θα διευκολύνουν τα νεαρά άτομα να διαμορφώσουν ένα ειδικό ιστορικό εννοιολογικό σύστημα και λεξιλόγιο με το οποίο θα μπορούν να κοινοποιούν το δικό τους ιστορικό λόγο σύμφωνα με τις ιδεολογικά διαμορφωμένες θέσεις τους και τα συμφέροντά τους στο παρόν, σε αντίθεση πολλές φορές με τον ιστορικό λόγο των «άλλων».

Μουσειολογικές παράμετροι

Οι διαφορετικοί τύποι μουσείων που υπάρχουν σήμερα διαμορφώνουν διαφορετικούς παιδευτικούς χώρους, που καλλιεργούν διαφορετικούς τύπους γνώσης. Έτσι καταλήγουμε στα:

- «Παραδοσιακά», παλιού τύπου Μουσεία

Αυτά κυρίως προέρχονται από τον 19ο αι. κυρίως και συνδέονται άμεσα με την ιδεολογία του έθνους. Τα μουσειακά αντικείμενα συνιστούν εθνική κληρονομιά, ενώ η μουσειολογική έκθεση τους παρουσιάζει την εθνική Ιστορία. Τα παραδοσιακά αυτά μουσεία εκθέτουν τα εθνικά κειμήλια ως μαρτυρίες της μίας και μοναδικής, αντικειμενικής εθνικής Ιστορίας, γι' αυτό παράγουν έναν κλειστό τύπο γνώσης που στερείται οποιουδήποτε κοινωνικού περιεχομένου. Έτσι, εστιάζουν όλο τους το ενδιαφέρον στα ίδια τα αντικείμενα (object oriented) και αγνοούν τις ιδιαίτερες ατομικές και κοινωνικές ανάγκες, τις ερωτήσεις, τις ιδέες και τους τρόπους σκέψης και «θέασης» των επισκεπτών. Παρέχουν ακαδημαϊκή πληροφόρηση (με μορφή λεζαντών) για ορισμένα μόνο αντικείμενα. Με τον τρόπο αυτό δεν αποκαλύπτουν μόνο το πραγματικό, «αντικειμενικό» παρελθόν, αλλά επίσης το δημιουργούν.

- «Μοντέρνα» Μουσεία

Τα «μοντέρνα» μουσεία παρουσιάζουν τα αντικείμενα σε σχέση με το κοινωνικό πλαίσιο τους και παρέχουν πολύπλευρες πληροφορίες και ενδείξεις που αποσκοπούν στο να διευκολύνουν την προσέγγιση και κατανόησή τους από το ευρύ κοινό. Απευθύνονται τόσο στο νου όσο και στις αισθήσεις των επισκεπτών. Δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες για βιωματική προσέγγιση των μουσειακών αντικειμένων και του ευρύτερου θεματικού περιεχομένου των εκθεσιακών ενοτήτων με στόχο να διευκολύνουν το κοινό τους στη δόμηση αντίστοιχων γνώσεων. Επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους τόσο στα αντικείμενα όσο και στο κοινό τους (people and object oriented), γι' αυτό διακρίνονται για τον έντονο παιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα τους, ο οποίος συνδέεται με τις πολυάριθμες δυνατότητες που παρέχουν στο κοινό τους για να κατανοεί τα μουσειακά αντικείμενα σε σχέση με το ανθρώπινο πλαίσιο τους και να δομεί αντίστοιχες γνώσεις. Με βάση τα παραπάνω, το 1974 προκύπτει και ο ορισμός του μουσείου.

- «Μεταμοντέρνα» Μουσεία

Αυτά εστιάζουν το ενδιαφέρον τους κυρίως στην εξυπηρέτηση του κοινού τους (people oriented), γι' αυτό επιδιώκουν να μπορούν να ανταποκρίνονται στις πολύπλευρες ανάγκες των διαφορετικών ατόμων και ομάδων που αποτελούν το κοινό τους. Τα αντικείμενα παρουσιάζονται με τρόπους που ενθαρρύνουν εναλλακτικές ερμηνείες και πολλαπλές χρήσεις στο παρόν. Οι επισκέπτες καλούνται να χρησιμοποιούν αυτά τα μουσειακά αντικείμενα και τις συλλογές σύμφωνα με τις δικές τους ανάγκες και επιδιώξεις και να τα ερμηνεύουν για να κατασκευάζουν τις δικές τους ιδιαίτερες εικόνες του παρελθόντος στο παρόν, σύμφωνα βέβαια με τις δικές τους ιδεολογικές θέσεις.

Σαν συμπέρασμα, λοιπόν, που προκύπτει από όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι η γόνιμη διασύνδεση του Μουσείου με την Εκπαίδευση και την Ιστορία είναι ένα σύνθετο θέμα, που απαιτεί τη διερεύνηση όλων των εμπλεκόμενων προαναφερθέντων παραμέτρων και τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων και επιλογών. Γι' αυτό και όσον αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις άλλες εκπαιδευτικές δράσεις που λαμβάνουν χώρα σε σχέση με τα Μουσεία δεν μπορούν αν δοθούν έτοιμες συνταγές αλλά μόνο μια βάση προβληματισμού ως προς το σχεδιασμό, την υλοποίηση αλλά και την αξιολόγησή τους. (Κόκκινος, Αλεξιάκης, 2002, σελ. 115-127)

Έτσι, ο ρόλος του μουσείου και η αιτία ύπαρξής του μουσείου και η αιτία ύπαρξής του δεν είναι μόνο η αποθήκευση κάποιων σημαντικών έργων. Αντίθετα, είναι η παροχή της δυνατότητας αλλά και της διευκόλυνσης να γνωρίσουμε την ιστορία, τη λαογραφία, την παράδοσή μας.

γ.8 Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές

Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα αποτελούν τον πιο δημοφιλή, εναλλακτικό (σε σχέση με την παραδοσιακή ξενάγηση) τρόπο επίσκεψης στα μουσεία της χώρας μας. Το μουσείο γενικά επιβάλλεται να έχει τα χαρακτηριστικά ενός μαζικού μέσου επικοινωνίας, με πρώτο και κύριο, το άνοιγμα προς ένα ευρύ κοινό. Είναι σαφές στην Ελλάδα ο προσανατολισμός του εκπαιδευτικού σχεδιασμού στις ανάγκες των μικρών ηλικιών και κυρίως των σχολικών ομάδων.

Όπως προαναφέρθηκε, τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει εξέλιξη στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής, ωστόσο αρκετά μουσεία στον ελληνικό χώρο προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Παρακάτω θα αναφερθούμε σε κάποια από αυτά.

Το μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης έχει αρκετά εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές. Προγράμματα πραγματοποιούνται για μαθητές Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού (για παράδειγμα *Τα ενδύματα στην αρχαία Ελλάδα*, για Δ΄ Δημοτικού), αλλά και Α΄ Γυμνασίου (όπως το *Πηλός, τροχός, καμίνι* για Α΄ Γυμνασίου) με τη χρήση φύλλων εργασίας.

(<http://www.cycladic.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=78&clang=0>)

Εκπαιδευτικά πρόγραμμα γίνονται και στο Μουσείο της Ακρόπολης σε μαθητές Δημοτικού, αλλά και Γυμνασίου και Λυκείου. *Τα γλυπτά του Παρθενώνα, Το εργαστήρι της γλυπτικής και του χρώματος* είναι κάποια από τα προγράμματα και οι μαθητές. Οι μαθητές επισκέπτονται πέρα από το χώρο του μουσείου και εργαστήρια για την υλοποίηση των προγραμμάτων και χρησιμοποιούν όλες τις αισθήσεις τους. Επίσης, για σχολεία που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές, δίνεται η δυνατότητα εικονικής επίσκεψης. Γενικά μέσα από την ιστοσελίδα του μουσείου μπορεί να ενημερωθεί κανείς για προγράμματα και εκδηλώσεις που γίνονται σ' αυτό, όπως για παράδειγμα τρισδιάστατες προβολές (Η Ακρόπολη και η Αρχαιότητα).(<http://www.theacropolismuseum.gr/el/content/sholeia>)

Στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης επίσης γίνονται εκπαιδευτικά προγράμματα, θα αναφερθούμε στη συνέχεια σε αυτά. Εκπαιδευτικά προγράμματα γίνονται και σε άλλα μουσεία, όπως στο Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, στα Αρχαιολογικά Μουσεία Κομοτηνής, Χαλκίδας, Ναυπλίου κ.α.

Το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης περιλαμβάνει προγράμματα εκπαίδευσης. Το *Βλέπω και παίζω* εφαρμόζεται στο χώρο του μουσείου και σε εργαστήρι σε μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, σχεδιάζονται δράσεις ειδικού τύπου για μαθητές Δημοτικού , πέρα από τις σχολικές ομάδες, με δημιουργική έκφραση μέσα από τη ζωγραφική, τις κατασκευές, τα βίντεο. (Παπασωτηρίου, 2010, σελ. 179-184)

Εκπαιδευτικά προγράμματα μπορούν να υλοποιηθούν και σε φυσικά μνημεία, όπως έκανε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου. Απευθύνονται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσα από τα προγράμματα οι μαθητές συμμετέχουν στην αποκάλυψη, το καθαρισμό και τη συντήρηση απολιθωμένων κορμών. Χρησιμοποιούν σύγχρονη τεχνολογία και παρατηρούν τη φύση. Επίσης, παίζουν εκπαιδευτικά παιχνίδια, όπως το *Δημιουργία ενός Ηφαιστείου*. Οι μαθητές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα προγράμματα. (Ζούρος, Μπεντάνα, Βαλιάκος, 2010, σελ. 241-247)

Συνήθως αυτά γίνονται με τη χρήση έντυπου υλικού, ενώ σε κάποια μουσεία υλοποιούνται και επιπλέον δραστηριότητες στο χώρο τους, όπως στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού διοργανώνονται *Νύχτες στο Μουσείο* ή εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα τη Διεθνή Μέρα Μουσείων σε διάφορα μουσεία στον ελληνικό χώρο.

Εκπαιδευτικά προγράμματα γίνονται φυσικά και στο διεθνή χώρο, με περισσότερες προσπάθειες σε πολλές χώρες. Αξίζει να γίνει μια αναφορά σε κάποια μουσεία.

Αν επισκεφθούμε την ιστοσελίδα του Βρετανικού Μουσείου θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχει μια πληθώρα εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Από την προσχολική ηλικία και σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης μπορούν οι μαθητές να επισκεφθούν το μουσείο και να παρακολουθήσουν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ορίζονται για κάθε σχολική χρονιά συγκεκριμένες ημερομηνίες υλοποίησης προγραμμάτων. Τα προγράμματα χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα την ηλικία, τον πολιτισμό (Αρχαία Ελλάδα, Αίγυπτος κ.α.), τον τομέα (μαθηματικά, θρησκεία) μάθησης. (<http://www.britishmuseum.org/learning/schools-and-teachers/sessions.aspx>)

Στο Γερμανικό Μουσείο, επίσης γίνονται προγράμματα. Εδώ οι μαθητές μπορούν να επισκεφθούν εργαστήρια του μουσείου και με τη βοήθεια ειδικών επιστημόνων να εξερευνήσουν, να κάνουν πειράματα. (<http://www.deutsches-museum.de/en/information/school-and-museum/to-book/>)

Φυσικά σε ολόκληρο τον κόσμο γίνονται διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία, επισημάνθηκαν μερικά ωστόσο από τον ελληνικό χώρο και δύο από το

διεθνή. Να σημειωθεί ότι πέρα από προγράμματα για σχολεία, γίνονται και άλλα σε οικογένειες, ενήλικες, ειδικές ομάδες, όμως επικεντρωθήκαμε στο χώρο του σχολείου που σχετίζεται με το θέμα της εργασίας.

γ.9 Εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ιστορικά και Βυζαντινά μουσεία, σκοποί και αξιολογήσεις.

Εκπαιδευτικά προγράμματα διεξάγονται, όπως είδαμε παραπάνω, σε πολλά μουσεία στον ελληνικό και το διεθνή χώρο, ενώ πολλοί μουσειοπαιδαγωγοί και φοιτητές επίσης σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα στα πλαίσια της έρευνας. Παρακάτω γίνεται αναφορά σε κάποια προγράμματα και στους γενικότερους στόχους που έχουν, όχι μόνο βάσει των περιεχομένων του μουσείου και την κατανόηση και μάθηση των μαθητών, αλλά και σχετικά με τη μουσειοπαιδαγωγική.

Αρχικά, θα γίνει περιγραφή ενός προγράμματος που έλαβε χώρα στο Ιστορικό- Λαογραφικό Μουσείο Γιαννιτσών και το οποίο σχεδιάστηκε, εφαρμόστηκε και δημοσιεύτηκε από τη Μαρία Ζωγράφου- Τσαντάκη. Θέμα είχε *''Τα παιδιά γνωρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά''* και απευθύνεται σε μαθητές της ΣΤ' Δημοτικού. Το πρόγραμμα μπορεί να υλοποιηθεί από κάποιον εκπαιδευτικό όπως ακριβώς έχει σχεδιαστεί ή να τροποποιηθεί αναλόγως τη σχολική τάξη που θα γίνει ή απλά να αντλήσει ιδέες για την οργάνωση παραπλήσιου προγράμματος.

Η σκοπιμότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος διατυπώνεται ως εξής: *Είναι ένα εγχείρημα διασύνδεσης του Μουσείου με το Σχολείο και κατ' επέκταση του Μουσείου με το παιδί ατομικά, για να διαμορφώσει αντιλήψεις, στάσεις και απόψεις στα παιδιά σε σχέση με το μουσείο ως χώρο, ρόλο και χρησιμότητα.*

Ο σκοπός φαίνεται και μέσα από τους στόχους του προγράμματος, που ταξινομήθηκαν σε τρεις ομάδες και είναι οι παρακάτω:

- να έρθουν σε επαφή τα παιδιά με την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου τους,
- να γνωρίσουν το Μουσείο και να εξοικειωθούν μ' αυτό και να λειτουργούν στο πλαίσιο της σχέσης Μουσείο- Σχολείο- Κοινωνία,
- να συνεργαστούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους στην επεξεργασία του μουσειακού υλικού και την ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τρία μέρη και διήρκησε αρκετές διδακτικές ώρες. Το πρώτο μέρος είναι ένα εισαγωγικό πρόγραμμα, έγινε μέσα στη σχολική τάξη κι αφορά την εισαγωγή στην έννοια του Μουσείου. Το δεύτερο μέρος είναι δράση στο Μουσείο, με τους μαθητές να δρουν σε ομάδες και το τελευταίο αφορά την παρουσίαση εργασιών των μαθητών σχετικά με το θέμα που μελέτησαν. Όλα αυτά γίνονται μέσα από δραστηριότητες, εκπαιδευτικά παιχνίδια, διάλογο.

Σύμφωνα με το κεφάλαιο της αξιολόγησης της δημοσίευσης, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ακολούθησε τις επιταγές των μεθόδων της Μουσειακής Εκπαίδευσης, η οποία δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στη γνωριμία με το παρελθόν με τεχνικές απλούστερες του σχολείου. Η προσέγγιση του θέματος, τόσο στο σχολείο όσο και στο μουσείο ήταν αποτελεσματική. Οι μαθητές πληροφορήθηκαν για το μουσείο μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες και οι παρουσιάσεις των εργασιών τους, τους έκαναν να είναι συνεπείς και υπεύθυνοι. Δυσκολίες υπήρξαν, αλλά σε γενικές γραμμές επιτεύχθηκαν οι στόχοι, όπου οι μαθητές ανέπτυξαν δεξιότητες, απέκτησαν γνώσεις, κατανόησαν τη σχέση Μουσείο- Κοινωνία και είδαν πως μέσα από τη ψυχαγωγία στη Μουσειακή Εκπαίδευση οι μαθητές μπορούν να μάθουν πράγματα. (Ζωγράφου- Τσαντάκη, 2000, σελ. 225-230)

Το παραπάνω ήταν μια πρόταση που σχεδιάστηκε από ένα άτομο και εφαρμόστηκε, δίνοντας μια ιδέα για άλλα προγράμματα από άλλους εκπαιδευτικούς. Παρακάτω θα αναφερθούμε σε στόχους και περιεχόμενα εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σχεδιάστηκαν και εφαρμόζονται συστηματικά σε συγκεκριμένα μουσεία.

Ας ξεκινήσουμε με το μουσείο Μπενάκη, στο οποίο εφαρμόζονται εκπαιδευτικά προγράμματα από το 1978 και αρχικά απευθύνθηκαν μόνο σε παιδιά, αργότερα όμως και σε ενήλικους. Στόχο έχουν την επαφή με το Μουσείο, την ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της κρίσης, την καλλιέργεια του καλλιτεχνικού αισθητηρίου, τη δημιουργία.

Με βάση το περιεχόμενο των συλλογών, έχουν οριστεί πέντε θεματικές ενότητες, στις οποίες και εφαρμόζονται αντίστοιχα προγράμματα. Αυτές είναι: Αρχαία Ελληνική και Ρωμαϊκή τέχνη, Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή τέχνη, Νεοελληνική τέχνη, Νεότερα Χρόνια και Ζωγραφική και Χαρακτικά. Στο Μουσείο Μπενάκη πραγματοποιούνται προγράμματα για μαθητές κάθε ηλικίας, σε ομάδες

μαθητών έως 30 ατόμων. Τα προγράμματα αφορούν μαθητές από 5 έως και 17 ετών, είναι παιδοκεντρικά και με τη βοήθεια ειδικευμένου προσωπικού προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της κάθε ηλικίας. Οι μαθητές μπορούν να μάθουν πράγματα σχετικά με την καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα (*Η καθημερινή ζωή στην αρχαιότητα* για μαθητές Δ' και Ε' Δημοτικού), την *Ισλαμική τέχνη* κ.α. Δανειστικό εποπτικό υλικό του μουσείου δίνεται σε εκπαιδευτικούς προκειμένου να προετοιμαστούν και να εφαρμόσουν μόνοι τους κάποιο πρόγραμμα του μουσείου. (<http://www.benaki.gr/index.asp?lang=gr&id=30201>)

Ακόμα, εκπαιδευτικές εκδόσεις συνοδεύουν τις περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου. Περιλαμβάνουν κείμενα και προτάσεις προς τους εκπαιδευτικούς, ώστε να κινήσουν τους μαθητές τους μέσα στον εκθεσιακό χώρο και να σταθούν σε θέματα σχετικά με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα της ομάδας τους. Για τα παιδιά κυκλοφορούν από το Τμήμα βιβλία με ιστορίες και εκπαιδευτικά παιχνίδια που έχουν ως στόχο να τα φέρουν σε επαφή έμμεσα με το υλικό του Μουσείου. Στο Παιδικό Εργαστήρι οργανώνονται προγράμματα για μεμονωμένα παιδιά, με συνεργασία πάντοτε ειδικών.

Σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς, συνεργασία με μεταπτυχιακούς φοιτητές για θέματα μουσειολογίας και μουσειοπαιδαγωγικής, συμμετοχή σε συνέδρια με θέμα τη μουσειακή αγωγή είναι μερικές ακόμα δραστηριότητες του τμήματος.

Μεγάλος αριθμός μαθητών επισκέπτεται το Μουσείο Μπενάκη κάθε χρόνο, σε συνεργασία με το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και βλέπουμε ότι εδώ και αρκετά χρόνια διεξάγονται προγράμματα και γίνονται πολλές μελέτες για βελτίωση της αποτελεσματικότητας τους και την εισαγωγή καινοτομιών. Παρατηρώντας της δραστηριότητες του Μουσείου βλέπουμε ότι γίνεται προσπάθεια και υλοποιούνται οι στόχοι των προγραμμάτων και συνεπώς οι μαθητές έχουν ενεργό ρόλο και έρχονται σε επαφή με το χώρο του Μουσείου. (Ψαράκη- Μπελεσιώτη, 2002, σελ.190-194)

Ένα από τα μεγαλύτερα μουσεία στον κόσμο για τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή τέχνη είναι το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, καθώς διαθέτει περισσότερα από 20000 αντικείμενα και καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο από τον 3^ο έως και τον 20^ο αιώνα.

Εκπαιδευτικά προγράμματα διεξάγονται στο μουσειακό χώρο και σκοπός και ανάγκη είναι η ανάγνωση νέων επικοινωνιακών δρόμων, προκειμένου το μουσείο να

εγκαταστήσει μια ουσιαστική και στέρεα σχέση με τις ποικίλες κατηγορίες επισκεπτών και να μετατραπεί σε ένα ανοιχτό στην κοινωνία παιδευτικό κέντρο.

Το Βυζαντινό Χριστιανικό Μουσείο προχώρησε από το 1989 στο σχεδιασμό και την υλοποίηση αρχαιολογικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, προκειμένου να επικοινωνήσει με το νεανικό κυρίως κοινό και να προτείνει εναλλακτικούς και δημιουργικούς δρόμους γνωριμίας με τον βυζαντινό πολιτισμό. Το πρόγραμμα "Μια μέρα στο Βυζαντινό Μουσείο" ήταν καινοτομία της εποχής. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που αξιοποιούσε μεγάλο μέρος του ειδικευμένου προσωπικού του μουσείου και συνδύαζε εκπαιδευτικές προσεγγίσεις των συλλογών. Παρουσιάσεις τεχνικών κατασκευής αντικειμένων της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης και δημιουργικά εργαστήρια. Θεματικά αρχαιολογικά εκπαιδευτικά προγράμματα άρχισαν να εφαρμόζονται από το 1991 και αφορούσαν σχολικές ομάδες.

Το 2000 το Μουσείο προχώρησε στη συγκρότηση άτυπου Γραφείου Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, καθώς γινόταν προσπάθεια συστηματοποίησης και διεύρυνσης της εκπαιδευτικής δράσης του. Αυτό, σχεδιάζει ερμηνευτικές εκπαιδευτικές δράσεις για διαφορετικές κατηγορίες επισκεπτών (π.χ. ΑμεΑ), παράγει έντυπο εκπαιδευτικό υλικό, υλοποιεί επιμορφωτικές δράσεις για εκπαιδευτικούς και φοιτητές, πειραματίζεται σε διαθεματικές και διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, αναπτύσσει συνεργασίες με φορείς της εκπαιδευτικής και μουσειακής κοινότητας, συμμετέχει στις επιστημονικές ομάδες σχεδιασμού των εκθέσεων και των άλλων εξωστρεφών/επικοινωνιακών δράσεων του Μουσείου.

Νέα θεματικά εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες, με την νέα μόνιμη έκθεση του Μουσείου, εγκαινιάστηκε το 2004. Σχεδιάστηκαν δυο προγράμματα συμπληρωματικά της σχολικής εκπαίδευσης σχετικά με την βυζαντινή Ιστορία.

"Από τα αρχαία χρόνια στα βυζαντινά" είναι ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και επιδιώκει την προσέγγιση των αντικειμένων-εκθεμάτων ως προϊόντων του κόσμου της ύστερης αρχαιότητας, κατά τη διάρκεια της οποίας διαπλέκεται το παλαιό με το νέο, συμπορεύεται ο παγανισμός με το χριστιανισμό, συναντώνται οι παλιές με τις νέες αντιλήψεις. Άλλο πρόγραμμα είναι "Στα χρόνια του Βυζαντίου", όπου προσεγγίζει πλευρές του βυζαντινού κόσμου με έμφαση στην πολιτική ιδεολογία των Βυζαντινών και το ρόλο του αυτοκράτορα. Τα δυο προγράμματα έχουν συνάφεια με το σχολικό εγχειρίδιο, αλλά δε σχεδιάστηκαν έχοντας σκοπό αυτό. Επιπλέον, υπάρχει

και το πρόγραμμα "Από την καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο", ενώ οργανώνονται εργαστήρια κατασκευών κατά την περίοδο των Χριστουγέννων, με επιλεγμένα αντικείμενα που αφορούν την αφήγηση της Γέννησης.

Το Μουσείο κάνει προσπάθειες σχεδιασμού μιας πολύπλευρης μουσειακής εκπαιδευτικής πολιτικής, η οποία αναγνωρίζει την κοινωνική ευθύνη του Μουσείου και τις πολλαπλές επικοινωνιακές του δυνατότητες, δηλαδή επικεντρώνεται γύρω από το βασικό σκοπό του. Η προσπάθεια δεν έχει ολοκληρωθεί, συστηματικές εργασίες αξιολόγησης δεν έχουν γίνει, πράγμα που είναι και αδυναμία των μουσείων, σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο. (Βοσνίδης- Γκότσης, 2002, σελ. 93-97)

Αν και παρακάτω γίνεται αναλυτική περιγραφή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, θα κάνουμε σύντομο λόγο και εδώ σχετικά με τα προγράμματά του και τους στόχους του σε σχέση με τη Μουσειακή Εκπαίδευση.

Από το 1998 έχει συσταθεί στο Μουσείο η ομάδα εκπαιδευτικών προγραμμάτων με αρχικό στόχο την προσέγγιση μαθητών και εκπαιδευτικών μέσω της δημιουργίας εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ώστε η επίσκεψή τους να είναι ευχάριστη και δημιουργική. Σύντομα, ο στόχος που υπήρχε αρχικά, διευρύνθηκε, οπότε και διαμορφώθηκε συγκεκριμένη εκπαιδευτική πολιτική με σαφείς στόχους και προσανατολισμούς.

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στοχεύει στην παρουσίαση ποικίλων όψεων της ζωής κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο: της τέχνης, της ιδεολογίας, της κοινωνικής οργάνωσης, της θρησκείας, αλλά και της επίδρασης των ιστορικών εξελίξεων και της πολιτικής κατάστασης στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Βασικός στόχος των προγραμμάτων είναι η συμβολή τους στην επίτευξη ουσιαστικής επικοινωνίας μεταξύ μουσείου και κοινού με την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Οι ομάδες κοινού που απευθύνονται τα δραστηριότητες είναι εκτός από τους μαθητές, τα ΑμεΑ, ενήλικες, φοιτητές, οικογένειες, εκπαιδευτικούς.

Τα προγράμματα αρχικά χρηματοδοτήθηκαν από το Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, χάρη στο οποίο εξοπλίθηκε η αίθουσα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Προγράμματα που εφαρμόζονται σήμερα είναι τα παρακάτω: "Παίζουμε ανασκαφή;", "Όψεις της

καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή'', ''Ανακαλύπτοντας το παρελθόν'' και '' Γνωρίζοντας τις βυζαντινές εικόνες''. Στο πλαίσιο εκδηλώσεων πραγματοποιούνται και άλλες δραστηριότητες περιοδικά.

Στο μουσείο έχουν γίνει αξιολογήσεις. Η μέχρι τώρα εμπειρία από τη λειτουργία των προγραμμάτων είναι θετική, καθώς υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση και η εφαρμογή τους είναι αποτελεσματική, αλλά γίνονται συνεχώς αξιολογήσεις και προσπάθειες βελτίωσης τους. (Φουρλίγκα, Γαβριηλίδου, 2010, σελ. 185- 192)

Βλέπουμε ότι και στις τέσσερις περιπτώσεις πρωταρχικός στόχος είναι η επικοινωνία του μουσειακού χώρου με το κοινό, το οποίο εξοικειώνεται με το μουσείο μέσα από εφαρμογή δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση αναπτύσσει δεξιότητες. Επίσης, μέσα από τα προγράμματα σε μαθητές το μουσείο συνδέεται με το σχολείο. Όλα αυτά αφορούν τους σκοπούς της Μουσειακής Εκπαίδευσης, οπότε βλέπουμε πως συμβαδίζουν τα μουσεία μ' αυτούς, στηρίζουν τις δραστηριότητές του στις ανάγκες και τους στόχους της μουσειοπαιδαγωγικής και φαίνεται τα προγράμματα να έχουν αποτελεσματικότητα.

Σε επόμενο κεφάλαιο θα ξαναγίνει λόγος για τα συγκεκριμένα προγράμματα σε σχέση με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της εργασίας. Μέσα από συγκρίσεις θα δούμε κατά πόσο συμβαδίζει το πρόγραμμα με τους σκοπούς των άλλων προγραμμάτων και συνεπώς με κάποιες από τις αρχές της Μουσειακής Εκπαίδευσης.

γ.10 Η διδακτική της Ιστορίας και τα μουσεία

Στην ενότητα αυτή παραθέτουμε τις απόψεις του Γ. Δάλκου (2000, σελ 86-107) σχετικά με τη διδακτική της ιστορίας. Οι σύγχρονες αντιλήψεις, λοιπόν, για τη διδασκαλία της ιστορίας δίνουν ιδιαίτερη σημασία στη χρήση των πηγών (γραπτών, εικονιστικών κλπ.) Σ' αυτή την κατεύθυνση σημαντικό ρόλο παίζουν τα μουσεία όπου τα αντικείμενα-εκθέματά τους αποτελούν ιστορικές πηγές. Εφόσον οι δάσκαλοι αναζητούν διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης της ιστορικής πραγματικότητας, στο μάθημα της Ιστορίας, μπορούν να αισθητοποιήσουν συγκεκριμένες ιστορικές έννοιες μέσα από αυθεντικές-πρωτογενείς πηγές χρησιμοποιώντας το Μουσείο και τα εκθέματά του. Οι περισσότερες μουσειακές συλλογές προσφέρονται για την επιδίωξη αυτού του σκοπού, αφού είναι προφανές ότι η μελέτη μουσειακών εκθεμάτων συμβάλλει στην εκτίμηση των υλικών συνθηκών κάποιας ιστορικής περιόδου και,

κατά συνέπεια, στην κατανόηση της μορφής, του χαρακτήρα και της δομής της αντίστοιχης κοινωνίας. Προϋπόθεση είναι βέβαια να προηγηθεί η ένταξη των αντικειμένων στο πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον τους.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε βέβαια ότι στην όλη διαδικασία προσέγγισης των αντικειμένων είναι απαραίτητη η άμεση συμμετοχή του επισκέπτη μέσω των ενεργητικών μαθησιακών μεθόδων. Έτσι μόνο γίνεται εφικτή η «επικοινωνία» με

ανθρώπους και γεγονότα άλλων εποχών και τόπων μέσα από τα αυθεντικά αντικείμενα, τα οποία αδιαμφισβήτητα αποτελούν ανεξάντλητες πηγές ιστορικών πληροφοριών.

Φαίνεται ότι, όπως τουλάχιστον υποστηρίζει ο Γ. Δάλκος (2000), η σημασία των Μουσείων και των εκθεμάτων τους για τη διδασκαλία της Ιστορίας, αυξήθηκε από τη στιγμή που η συμβαντολογική Ιστορία, και μάλιστα η πολιτική, έδωσε τη θέση της στη «συνολική» Ιστορία, η οποία, εκτός από τα πολιτικά γεγονότα, ενδιαφέρεται να παρουσιάσει και κάθε άλλο στοιχείο του παρελθόντος για το οποίο μπορεί να υπάρχουν διάφορα τεκμήρια. Τα ίδια τα μουσεία χρησιμοποιούν τις επιστημονικές ιστορικές μεθόδους για την έρευνα, την τεκμηρίωση και την έκθεση αυτών των τεκμηρίων.

Έτσι λοιπόν, εφόσον είναι αποδεκτό ότι η ιστορική εξέλιξη δεν είναι αποκλειστικά έργο των φορέων της εξουσίας αλλά του συνόλου των ατόμων που απαρτίζουν τις ανθρώπινες κοινωνίες, τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης μπορούν να προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για όλες τις εκφάνσεις της ζωής σε μια δεδομένη ιστορική περίοδο. Ακόμα κι αν ο ιστορικός δεν μπορεί να οδηγηθεί σε ασφαλή συμπεράσματα από την εξέταση μιας περιορισμένης μουσειακής συλλογής, για το δάσκαλο της Ιστορίας τα αντικείμενα της καθημερινής ζωής έχουν ιδιαίτερη διδακτική αξία. Δίνουν την ευκαιρία για προβληματισμό, για ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικής επινόησης, δραστηριότητες που δεν αποσκοπούν μόνο στη διερεύνηση ενός ιστορικού γεγονότος, αλλά και στην καλλιέργεια της ιστορικής-κριτικής σκέψης και την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή.

Πρέπει στο σημείο αυτό να γίνει κατανοητό ότι η χρήση του Μουσείου στη διδασκαλία της Ιστορίας δεν αποτελεί έργο ανεξάρτητο από τη διδασκαλία του μαθήματος στο σχολείο. Βασική προϋπόθεση για τη χρησιμοποίηση του Μουσείου

είναι η βεβαιότητα ότι η επίσκεψη είναι απόλυτα σχετική με αυτό που διδάσκονται οι μαθητές. Επομένως, η επίσκεψη, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Ιστορίας, αποτελεί μέσο και όχι αυτοσκοπό. Διδάσκοντας μια συγκεκριμένη περίοδο της Ιστορίας, μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ιστορικά στοιχεία μέσω της προσέγγισης προσεκτικά επιλεγμένων μουσειακών εκθεμάτων, μετά από τη σχετική συνεννόηση βέβαια και συνεργασία με το προσωπικό του Μουσείου. Το πιο σημαντικό έργο για το δάσκαλο είναι ο σχεδιασμός των διδακτικών προσεγγίσεων και η οργάνωση των δραστηριοτήτων που θα αναλάβουν οι μαθητές μέσα στο Μουσείο.

Μιλώντας για τα ελληνικά δεδομένα, ο σκοπός που φαίνεται να συναντάται συχνότερα στις στοχοθεσίες του μαθήματος της Ιστορίας σχετίζεται με τις έννοιες της ιστορικής συνείδησης και της ιστορικής σκέψης. Ως ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης εννοείται γενικά η κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και η σύνδεσή τους με τις συνθήκες και τα αίτια που τα δημιούργησαν αυτά και τη διαδοχή τους, ενώ ιστορική συνείδηση σημαίνει κατανόηση της ατομικής και συλλογικής δράσης του ανθρώπου και επιτυγχάνεται όταν οι μαθητές συνειδητοποιούν ότι το παρόν είναι αποτέλεσμα της δράσης του ανθρώπου στο παρελθόν και ότι από το παρόν εξαρτάται η έκβαση του μέλλοντος. Οι πιθανότητες για την επίτευξη αυτού του βασικού σκοπού της Ιστορίας, μέσα από την επαφή με αυθεντικά αντικείμενα κάποιας εποχής, αυξάνουν σημαντικά μόνο όταν η επιλογή των κατάλληλων οπτικών παραστάσεων είναι επιτυχής και παραπέμπει αβίαστα σε συγκεκριμένες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές κτλ. καταστάσεις ή ενέργειες. Αυτού του είδους τις παραστάσεις μπορεί σίγουρα να προσφέρει η συλλογή κάποιου Μουσείου, κατά συνέπεια, λοιπόν, εναπόκειται στην κρίση του εκπαιδευτικού η επιλογή της συγκεκριμένης συλλογής και η οργάνωση των επιμέρους δραστηριοτήτων μέσα και έξω από το Μουσείο για να επιτύχουμε τα μέγιστα θετικά αποτελέσματα σε μια μαθησιακή διαδικασία.

Όπως προαναφέραμε, επίσης, η σύγχρονη αντίληψη για τη διδακτική της Ιστορίας δίνει έμφαση στη χρήση ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας προτείνοντας την «ανακάλυψη» της γνώσης από τον ίδιο τον μαθητή συχνά μέσα από προβληματικές καταστάσεις που ζητούν λύση. Εφόσον ο δάσκαλος στο μάθημα της Ιστορίας υιοθετήσει μεθόδους αυτού του είδους, θα υποχρεωθεί να οδηγηθεί στην εξέταση όχι μόνο γραπτών ιστορικών πηγών αλλά και άλλων μη γραπτών τεκμηρίων. Ένα τέτοιο αντικείμενο, ως φορέας ιστορικών πληροφοριών, μπορεί να εξεταστεί με πολλούς τρόπους και από πολλές οπτικές γωνίες. Για παράδειγμα, ένας ναός

ενδιαφέρει όχι μόνο από θρησκευτική άποψη, αλλά και άποψη καλλιτεχνική ή από άποψη των τεχνικών μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τους. Η θέση του ή το μέγεθός του μπορεί να σχετίζονται με δημογραφικά δεδομένα, πολιτικές αποφάσεις ή ακόμα και με ζητήματα οικονομικής ευρωστίας της κοινωνίας που πήρε την απόφαση για την ανέγερσή του.

Οι μαθητές στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν συγκεκριμένες δυνατότητες ανάπτυξης, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Τα Μουσεία προσφέρουν στους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τη δυνατότητα άμεσης επαφής με συγκεκριμένα αντικείμενα, τη δυνατότητα επιβεβαίωσης της ακαδημαϊκής γνώσης που παρέχει το σχολείο και την ευκαιρία σύνδεσης της γνώσης με την καθημερινή πραγματικότητα. Για παράδειγμα, η βελτίωση των γνωστικών δομών ως προς την έννοια του χρόνου μπορεί να επιτευχθεί μέσα από το συσχετισμό της μορφής και του υλικού ενός τεκμηρίου και της εποχής κατά την οποία αυτό χρησιμοποιήθηκε: ένα παλιό, κιτρινωμένο βιβλίο, που συγκρίνεται με ένα σύγχρονο ή με έναν πολύ παλαιότερο, φθαρμένο πάπυρο, δίνει τη δυνατότητα αισθητοποίησης, έστω και έμμεσης, του χρόνου, και επομένως διευκολύνει τη δημιουργία της σχετικής γνωστικής δομής. Ταυτόχρονα, δεξιότητες όπως η παρατήρηση, η σύγκριση, η διαμόρφωση κριτηρίων, η ανάπτυξη τρόπων προφορικής και γραπτής επικοινωνίας, η φαντασία και η περιέργεια ενισχύονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσέγγισης των αντικειμένων.

Οι μαθητές μπορούν να δράσουν σα να είναι "μικροί Ιστορικοί", χρειάζεται όμως προετοιμασία πριν από μια επίσκεψη στο μουσείο από τον εκπαιδευτικό.

Κεφάλαιο 2^ο

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη

Στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού θα συναντήσει κανείς πολλά εκθέματα από τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο. Τα εκθέματα σχετίζονται με διάφορους τομείς εκείνης της περιόδου, όπως τις τέχνες, τη θρησκεία, την κοινωνική οργάνωση, τις πολιτικές και ιστορικές εξελίξεις και τις επιδράσεις που είχαν στους ανθρώπους της συγκεκριμένης εποχής. Από την ίδρυση του μουσείου το 1994 κι έπειτα εκδίδεται περιοδικό, ενώ το 2005 απέσπασε το Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης, με ομόφωνη εισήγηση της Επιτροπής Πολιτισμού, Επιστημών και Εκπαίδευσης του οργανισμού. Στο μουσείο πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν πολλές ομάδες κοινού.

α.1 Η ιστορία του μουσείου

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1994, η πρόθεση όμως για ίδρυση μουσείου με βυζαντινά εκθέματα ξεκινάει από πολύ νωρίτερα.

Τον Αύγουστο του 1913, ο Στέφανος Δραγούμης, Γενικός Διοικητής Μακεδονίας, αποφάσισε την ίδρυση "Κεντρικού Βυζαντινού Μουσείου" στη Θεσσαλονίκη. Το μουσείο θα στεγαζόταν στο ναό της Αχειρητοποιήτου, αλλά τελικά το 1917 ορίστηκε με κυβερνητικό διάταγμα μουσείο στη Ροτόντα. Εκεί υπήρχε πλήθος χριστιανικών γλυπτών. Το 1914 στην Αθήνα ιδρύθηκε το «Χριστιανικόν και Βυζαντινόν Μουσείον», όπου το 1916 μεταφέρθηκαν εκεί για λόγους προστασίας αρχαιότητες της Θεσσαλονίκης και τελικά εντάχθηκαν στη συλλογή του Βυζαντινού Μουσείου της Αθήνας.

Το Μάρτιο του 1989 έγινε η θεμελίωση του κτιρίου και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 1993. Οι αρχαιότητες που μεταφέρθηκαν το 1916 στην Αθήνα επιστράφηκαν τον Ιούνιο του 1994. Μάλιστα στα εγκαίνια του Μουσείου, στις 11 Σεπτεμβρίου του 1994, παρουσιάστηκε η έκθεση «Βυζαντινοί θησαυροί της Θεσσαλονίκης. Το ταξίδι της επιστροφής», όπου υπήρχε σ' αυτή μέρος των αρχαιοτήτων που επιστράφηκαν.

Το μουσείο αποτελείται από έντεκα αίθουσες. Αυτές ξεκίνησαν να ανοίγουν στο κοινό σταδιακά από το 1997 έως το 2004. Να προστεθεί ότι το Μουσείο

Βυζαντινού Πολιτισμού έχει δική του διεύθυνση και από το 1997 αποτελεί αυτοτελή περιφερειακή μονάδα του Υπουργείου Πολιτισμού. (www.mbp.gr , [ιστοσελίδα Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού](#))

α.2 Η έκθεση του μουσείου

Στην έκθεση του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού υπάρχουν 2.900 εκθέματα από τον βυζαντινό πολιτισμό, αλλά και της εποχής μετά το 1453, όπου έχουμε την κατάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Οθωμανούς Τούρκους.

Στην έκθεση θα συναντήσει κανείς ψηφιδωτά, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, εργαλεία, θρησκευτικά σκεύη, παλαιοχριστιανικούς τάφους, τοιχογραφίες, εικόνες, μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, είδη προσωπικού στολισμού. Τα εκθέματα προέρχονται κυρίως από την βόρεια Ελλάδα και ειδικά από τη Θεσσαλονίκη. Εξάλλου, η Θεσσαλονίκη μετά την Κωνσταντινούπολη, είναι η σημαντικότερη πόλη του βυζαντινού πολιτισμού.

Η μόνιμη έκθεση του μουσείου αποτελείται από έντεκα αίθουσες οι οποίες αποτελούν εκθεσιακές-θεματικές ενότητες και βρίσκονται σε χρονολογική σειρά καλύπτοντας και τις τρεις περιόδους της βυζαντινής Ιστορίας: την Παλαιοχριστιανική, τη Μεσοβυζαντινή και την Υστεροβυζαντινή περίοδο. Παρακάτω δίνονται πληροφορίες για τις χρονολογικές αυτές περιόδους στις οποίες προς χάρη μελέτης χωρίστηκαν τα Βυζαντινά χρόνια, για τις 11 αίθουσες του Μουσείου που τις πλαισιώνουν και τις αναδεικνύουν. Οι πληροφορίες είναι από την ιστοσελίδα του μουσείου. (www.mbp.gr)

Αίθουσα 1: «Ο παλαιοχριστιανικός ναός»

Η έκθεση έχει ως στόχο να δώσει στον επισκέπτη την εικόνα της γενικής μορφής και των επιμέρους στοιχείων που απαρτίζουν το ναό κατά τους πρώτους αιώνες του θριάμβου του χριστιανισμού, την παλαιοχριστιανική εποχή και ιδιαίτερα κατά τον 5ο και 6ο αιώνα. Τα γενικά στοιχεία της μορφής του ναού παρουσιάζονται με κείμενα, σχέδια και φωτογραφίες.

Αίθουσα 2: «Παλαιοχριστιανική πόλη και κατοικία»

Η έκθεση αφορά στη δημόσια και ιδιωτική ζωή των ανθρώπων κατά την

παλαιοχριστιανική εποχή. Την περίοδο αυτή η εικόνα των πόλεων δεν έχει αλλάξει σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη, ρωμαϊκή. Οι πόλεις συνήθως περιβάλλονται από τείχη και το κέντρο τους καταλαμβάνουν η αγορά και τα δημόσια κτίρια. Το κεντρικό έκθεμα της αίθουσας είναι ο χώρος υποδοχής, το τρικλίνιο, όπως λέγεται, ενός σπιτιού.

Αίθουσα 3: «Από τα Ηλύσια Πεδία στον χριστιανικό παράδεισο»

Η έκθεση έχει ως θέμα την ταφή των νεκρών και τα κοιμητήρια της Παλαιοχριστιανικής περιόδου, εποχής που χαρακτηρίζεται από τη μετάβαση από την ειδωλολατρία στο χριστιανισμό. Η έκθεση εστιάζει στο θέμα της συνέχειας από τη ρωμαϊκή περίοδο, καθώς, με εξαίρεση την καύση των νεκρών, η χριστιανική εκκλησία αποδέχθηκε και υιοθέτησε όλες τις υπόλοιπες ταφικές συνήθειες. Τα Ηλύσια Πεδία της αρχαιότητας, ο τόπος ευημερίας όπου πήγαιναν μετά θάνατον οι εκλεκτοί των θεών, δίνουν τώρα τη θέση τους στον Χριστιανικό παράδεισο.

Αίθουσα 4: «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μεκεδόνων και των Κομνηνών»

Στην έκθεση παρουσιάζεται η τέχνη και ο πολιτισμός της μεσοβυζαντινής περιόδου, στη διάρκεια της οποίας η βυζαντινή αυτοκρατορία έφθασε σε μεγάλη πνευματική και καλλιτεχνική ακμή, ιδιαίτερα με τις δυναστείες των Μακεδόνων και των Κομνηνών. Στόχος της έκθεσης είναι να επισημάνει τις αλλαγές που συμβαίνουν σε σχέση με την προηγούμενη, παλαιοχριστιανική εποχή. Οργανώνεται θεματικά και μεγάλο μέρος της αναφέρεται σε θέματα θρησκευτικού περιεχομένου και εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Συγκεκριμένα σχολιάζονται με αυθεντικό και πληροφοριακό υλικό θέματα όπως η Εικονομαχία, η αρχιτεκτονική, η ζωγραφική και η γλυπτική του μεσοβυζαντινού ναού, ο μοναχισμός, ο εκχριστιανισμός των Σλάβων από τους Θεσσαλονικείς αδελφούς Κύριλλο και Μεθόδιο, τα νεκροταφεία, η κεραμική. Ανάμεσα σε άλλα περιλαμβάνονται νομίσματα, βυζαντινές σφραγίδες (χρυσόβουλα, αργυρόβουλα, μολυβδόβουλα), κοσμήματα, εικόνες (ανάγλυφες και ζωγραφικές) κ.ά.

Αίθουσα 5: «Οι δυναστείες των βυζαντινών αυτοκρατόρων».

Στην έκθεση παρουσιάζονται με εποπτικό υλικό οι αυτοκρατορικές δυναστείες του Βυζαντίου από τον Ηράκλειο (610-641) μέχρι τους Παλαιολόγους

(1261- 1453). Το αρχαιολογικό υλικό που εκτίθεται είναι νομίσματα και μία επιγραφή που αναφέρεται σε επισκευή του τείχους της Θεσσαλονίκης την εποχή της βασιλείας των αυτοκρατόρων Λέοντος ΣΤ΄ και Αλεξάνδρου, το 904 μ.Χ.

Αίθουσα 6: «Το βυζαντινό Κάστρο».

Στην έκθεση παρουσιάζονται η δημιουργία και η οργάνωση του Κάστρου στη μεσοβυζαντινή περίοδο. Πρόκειται για σύνθετο φαινόμενο, το οποίο σχετίζεται με τις ιστορικές συγκυρίες της εποχής και την επακόλουθη οικονομική κρίση (εχθρικές επιδρομές, επιδημίες και σεισμοί), που είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή συρρίκνωση ή εγκατάλειψη των περισσότερων παλαιοχριστιανικών πόλεων από τον 7ο-8ο αι. μ.Χ.

Αίθουσα 7: «Το Λυκόφως του Βυζαντίου (1204-1453)».

Στην έκθεση παρουσιάζονται οι τελευταίοι αιώνες της βυζαντινής αυτοκρατορίας, εποχή μεγάλης καλλιτεχνικής δημιουργίας για τη Θεσσαλονίκη που η ακτινοβολία της φτάνει και επηρεάζει το Άγιον Όρος και τους γειτονικούς σλαβικούς λαούς.

Αίθουσα 8: Συλλογή Ντόρης Παπαστράτου

Η συλλογή της Ντόρης Παπαστράτου περιλαμβάνει αποκλειστικά ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά του 18ου-20ού αιώνα και είναι από τις πλουσιότερες σε αριθμό και μοναδική σε ποικιλία έργων.

Αίθουσα 9: Συλλογή Δημητρίου Οικονομόπουλου

Η συλλογή αυτή αποτελείται από 1460 αντικείμενα που χρονολογούνται από τα προϊστορικά μέχρι τα μεταβυζαντινά χρόνια. Από αυτά τα περισσότερα είναι βυζαντινής και μεταβυζαντινής εποχής, εικόνες, κεραμικά, νομίσματα, εκκλησιαστικά αντικείμενα και έγγραφα.

Αίθουσα 10: «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο»: Η βυζαντινή κληρονομιά στους χρόνους μετά την Άλωση 1453-19ος αι.

Η έκθεση αυτή αφορά τη μεταβυζαντινή εποχή, δηλαδή τα χρόνια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453, μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα, και παρουσιάζει τη βυζαντινή κληρονομιά, όπως δηλώνει ο τίτλος της, στην περίοδο αυτή. Η κληρονομιά αυτή διαπιστώνεται καθαρά κυρίως στη θρησκευτική τέχνη της περιόδου.

Αίθουσα 11: «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν»

Με την έκθεση αυτή ολοκληρώνεται η μόνιμη έκθεση του Μουσείου. Εδώ

επιχειρείται να δοθεί η πορεία του αρχαιολογικού αντικειμένου από την ανασκαφή στο μουσείο και η διαδικασία που ακολουθείται σε αυτήν την πορεία. Ο επισκέπτης ενημερώνεται με πληροφοριακό υλικό για την ανασκαφική διαδικασία, προϊόν της οποίας είναι τα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία στη συνέχεια αποτελούν το υλικό με το οποίο οργανώνονται οι εκθέσεις στα μουσεία.

β.1 Τα εκπαιδευτικά προγράμματα

Σκοπός του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού είναι να προσελκύσει κάθε ομάδα κοινού και μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, με την ενεργή συμμετοχή του ή με έντυπο υλικό, να προσφέρει γνώσεις στους επισκέπτες. (www.mbp.gr)

Εκπαιδευτικά προγράμματα γίνονται σε καθημερινή βάση και είναι διαμορφωμένα για διάφορες ομάδες κι έτσι απευθύνονται σε μαθητές προσχολικής ηλικίας, σε μαθητές Δημοτικού και Γυμνασίου.

Πραγματοποιούνται σεμινάρια, ημερίδες, ώστε το μουσείο να ενημερώσει εκπαιδευτικούς. Δίνεται έντυπο υλικό και εκπαιδευτικοί φάκελοι προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να βοηθηθούν σε περίπτωση που θέλουν να εφαρμόσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μόνοι τους. Τον Ιούνιο του 2003, έγινε μια ημερίδα για τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσείο και χώρους πολιτισμού του Νομού Θεσσαλονίκης. Σ' αυτή ήρθαν άνθρωποι από πολιτιστικούς φορείς που σχετίζονται με τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ώστε να γνωριστούν μεταξύ τους, να παρουσιάσουν τις δραστηριότητες που είχαν φτιάξει και να αναπτυχθεί ένα κλίμα συνεργασίας και επικοινωνίας.

Εκπαιδευτικά Προγράμματα σχεδιάστηκαν και υλοποιούνται στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού από το 1998 και απευθύνονται σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα, έπειτα από συνεννόηση με το μουσείο, μπορούν να υλοποιηθούν και σε ΑμεΑ με την ανάλογη προσαρμογή των προγραμμάτων στις ανάγκες της κάθε ομάδας.

Επίσης, προγράμματα υλοποιούνται και για ενήλικες και οικογένειες. Σχετικά με τις οικογένειες, υπάρχουν οι δραστηριότητες «Κυριακές στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού», ενώ κατά καιρούς γίνονται και εκδηλώσεις όπου μπορούν να συμμετέχουν αποκλειστικά ενήλικες.

Κάθε χρόνο, στο μουσείο οργανώνονται εκδηλώσεις για διάφορες ομάδες κοινού και ιδιαίτερα για παιδιά, πέρα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που έχουν μόνιμη παρουσία στο μουσείο. Για παράδειγμα, στα πλαίσια εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείου, στο μουσείο γίνονται εκδηλώσεις ή τους καλοκαιρινούς μήνες μπορεί να πραγματοποιηθεί μια εκδήλωση για μαθητές. Μέσα από την ιστοσελίδα του μουσείου, μπορεί να ενημερωθεί κανείς για τις εκδηλώσεις που οργανώνει το μουσείο. (Νάκου, Βέμη, 2010, σελ. 185-192)

β.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές

Πολλές εκδηλώσεις γίνονται κάθε χρόνο στο χώρο του μουσείου, υπάρχουν όμως εκπαιδευτικά προγράμματα με μόνιμη παρουσία στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού στη Θεσσαλονίκη. «Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή», «Ανακαλύπτοντας το παρελθόν», «Παίζουμε ανασκαφή» και «Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες» είναι τα τέσσερα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται στο μουσείο και απευθύνονται σε μαθητές.

Σκοπός είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές με την έννοια του παρελθόντος, να το μελετήσουν, να το εξερευνήσουν και να ερμηνεύσουν τον υλικό πολιτισμό. Κάθε πρόγραμμα διαρκεί περίπου μιάμιση με δύο ώρες, απευθύνεται σε ομάδες μαθητών μέχρι 25 άτομα και υλοποιείται στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά και σε επιλεγμένες αίθουσες της έκθεσης του μουσείου. Ακολουθείται η μαιευτική μέθοδος, προκειμένου να αναπτυχθεί διάλογος με τους μαθητές. Επίσης, χρησιμοποιείται η ανακαλυπτική μέθοδος, όπου με τη βοήθεια έντυπου υλικού (φύλλα εργασίας) οι μαθητές εξερευνούν, μελετούν τα μουσειακά αντικείμενα. Τα παιδιά δουλεύουν σε ομάδες, μπορούν ακόμη μέσα από άλλες δραστηριότητες να ζωγραφίσουν αντικείμενα ή να παίξουν χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της δραματοποίησης (π.χ. παντομίμα). Οι μαθητές μέσα από τα προγράμματα έχουν ενεργό ρόλο.

«Όψεις της καθημερινής ζωής στην παλαιοχριστιανική εποχή», πρόκειται για ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε μαθητές της Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού. Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες και με τη βοήθεια φύλλων εργασίας καλούνται να καταγράψουν, ερμηνεύσουν, συγκρίνουν με το σήμερα αντικείμενα της καθημερινής ζωής της παλαιοχριστιανικής εποχής.

Οι μαθητές με τη βοήθεια των φύλλων εργασίας, τα οποία είναι χωρισμένα στις ενότητες *περιγραφή, ερμηνεία, αντιστοιχία με το σήμερα*, συλλέγουν πληροφορίες για τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των αντικειμένων, τα παρατηρούν προκειμένου να καταλάβουν τη χρήση τους και τα συγκρίνουν με το σήμερα, ώστε να κατανοήσουν τις αλλαγές από το παρελθόν ως σήμερα. Οι μαθητές ερευνούν χωρισμένοι σε ομάδες. Κάθε ομάδα έχει διαφορετικό αντικείμενο μελέτης και στο τέλος παρουσιάζει η καθεμιά αυτά που μελέτησε. Έπειτα, μπορούν οι ομάδες να ζωγραφίσουν αντικείμενα που μελέτησαν, έτσι τα παρατηρούν παραπάνω από άποψη κατασκευής.

Ένα άλλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι το «*Ανακαλύπτοντας το παρελθόν*» και πραγματοποιείται στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Υλοποιείται σε μαθητές Γυμνασίου, ο βιωματικός τρόπος μάθησης χρησιμοποιείται. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με αντίγραφα αυθεντικών αντικειμένων, έχοντας τη δυνατότητα να τα αγγίξουν, να τα μελετήσουν, κάτι που τους δίνει παραπάνω κίνητρα για μάθηση.

Αρχικά αναπτύσσεται συζήτηση προκειμένου να προβληματιστούν τα παιδιά σχετικά με την έρευνα και την παρουσίαση του παρελθόντος. Ενημερώνονται για την επιστήμη της αρχαιολογίας, παρατηρούν φωτογραφίες που σχετίζονται με την ανασκαφική διαδικασία. Έπειτα, χωρίζονται σε ομάδες και αναλαμβάνουν ρόλους αρχαιολόγων, μουσειολόγων, συντηρητών και με βιωματική προσέγγιση μελετούν αντικείμενα και κατ' επέκταση το παρελθόν. Οι αρχαιολόγοι μελετάνε την κάτοψη ενός σπιτιού που τους δίνεται σε φάκελο, οι συντηρητές παίρνουν αντίγραφα αντικειμένων που πρέπει να τα συγκολλήσουν, οι μουσειολόγοι καλούνται να παρουσιάσουν τα αντικείμενα με τα οποία ασχολήθηκαν αρχαιολόγοι και συντηρητές. Στο τέλος, επισκέπτονται οι μαθητές την αίθουσα του μουσείου που βρίσκονται τα αυθεντικά αντικείμενα, προκειμένου να δουν πώς παρουσιάζονται στην έκθεση του μουσείου.

«*Παίζουμε ανασκαφή;*» είναι ένα ακόμη εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές της Α΄ Δημοτικού και σε νήπια. Στην αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου υλοποιείται. Σκοπός του προγράμματος είναι να κατανοήσουν τα παιδιά τους λόγους που τα αντικείμενα είναι θαμμένα στο χώμα και στη συνέχεια να καταλάβουν και την ανασκαφική διαδικασία.

Αρχικά γίνεται μια κατευθυνόμενη συζήτηση σχετικά με την έννοια του μουσείου, ενώ στη συνέχεια υλοποιείται ένα θεατρικό παιχνίδι, όπου μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες υποδύονται ανθρώπους παλαιότερης εποχής και κάθε μαθητής κρατάει αντίγραφο αυθεντικού αντικειμένου. Έτσι, κατανοούν με εξιστόρηση τα αντικείμενα και το λόγο που βρίσκονται κάτω από το έδαφος. Στη συνέχεια γίνεται μια προσομοίωση της ανασκαφής, προσεγγίζοντας την έννοια του παρελθόντος.

Σε μαθητές της Α΄ Δημοτικού απευθύνεται το πρόγραμμα «Γνωρίζω τις βυζαντινές εικόνες» και έχει στόχο να βοηθήσει τους μαθητές να παρατηρούν τις εικόνες και να παίρνουν πληροφορίες για την εποχή που φτιάχτηκαν αυτές. Χρησιμοποιείται η μαιευτική μέθοδος και τα παιδιά παρατηρούν πολλές εικόνες που έχουν το ίδιο θέμα απεικόνισης (η Παναγία με το Χριστό). Αναπτύσσεται συζήτηση, αντλούν πληροφορίες, παρατηρούν, συγκρίνουν το παρόν με το παρελθόν, για παράδειγμα παρατηρώντας τα ρούχα που φορούν στις εικόνες. Μέσα από το πρόγραμμα αυτό, οι μαθητές κατανοούν και ερμηνεύουν μια πτυχή του παρελθόντος. (Νικονάνου-Κοσβίκης, 2008, σελ.239-257)

β.3 Αξιολόγηση των προγραμμάτων του Μουσείου

Η αξιολόγηση αποτελεί ένα βασικό μέσο επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό του υπό την έννοια ότι συνεισφέρει στην κατανόηση της κοινωνικής, πολιτιστικής και εκπαιδευτικής δράσης του μουσείου.

Παρ' όλο που η αξιολόγηση είναι σημαντική για τα μουσεία, λίγα είναι στον ελληνικό χώρο, ακόμη και στο εξωτερικό που αξιολογούν τις δραστηριότητες τους σε ένα συστηματικό πλαίσιο.

Το μοντέλο της αξιολόγησης που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα περιλαμβάνει τρία στάδια:

- Την προκαταρκτική, που συμπίπτει χρονικά με το στάδιο λήψης της βασικής ιδέας.
- Τη διαμορφωτική, η οποία λαμβάνει χώρα στο στάδιο σχεδιασμού του προγράμματος
- Την ολική/διορθωτική αξιολόγηση που γίνεται την περίοδο που εφαρμόζεται το πρόγραμμα.

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού πραγματοποίησε αξιολόγηση των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων το 2003 (από Ιανουάριο έως Ιούνιο). Πρόκειται για ολική αξιολόγηση κι έγινε σε σύνολο 659 μαθητών και 34 εκπαιδευτικών από 32 σχολεία που συμμετείχαν σε τρία εκπαιδευτικά προγράμματα. Χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγιο, το βιβλίο των επισκεπτών του Μουσείου, καθώς και οι παρατηρήσεις των εκπαιδευτών.

Η ανάλυση των απαντήσεων των ερωτηματολογίων έδειξε ότι η συμμετοχή στα εκπαιδευτικά προγράμματα αποτελεί μια ξεχωριστή και ευχάριστη εμπειρία. Η ομαδική ερευνητική εργασία και οι παρουσιάσεις της έρευνας των ομάδων, καθώς και οι βιωματικές (επαφή με αντικείμενα) και δημιουργικές (ζωγραφική) δραστηριότητες άρεσαν στους συμμετέχοντες.

Με λίγα λόγια, η αξιολόγηση έδειξε ότι σε μεγάλο βαθμό τα προγράμματα εφαρμόζονται με επιτυχία και ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις επιθυμίες των συμμετεχόντων. (Βεροπουλίδου, 2008, σελ. 323-334)

Κεφάλαιο 3^ο

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μάθημα Ιστορίας

α. 1 Οι γενικότεροι σκοποί του μαθήματος και οι στόχοι του στην Ε΄ Δημοτικού

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, γενικότερος σκοπός της διδασκαλίας της Ιστορίας είναι: *η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης. Η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης αφορά την κατανόηση των ιστορικών γεγονότων μέσα από την εξέταση αιτίων και αποτελεσμάτων, ενώ η καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης αφορά την κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις και τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων που οδηγούν στην εκδήλωση υπεύθυνης συμπεριφοράς στο παρόν και το μέλλον. Έτσι, με τη διδασκαλία της Ιστορίας ο μαθητής μπορεί να αποκτήσει όχι μόνο την επίγνωση ότι ο σύγχρονος κόσμος αποτελεί συνέχεια του παρελθόντος, αλλά και την αντίληψη ότι ο σύγχρονος ιστορικός ορίζοντας συνδέεται άμεσα με τη ζωή του. Ο σκοπός της ιστορικής σκέψης και της ιστορικής συνείδησης συνδέεται έτσι με το γενικότερο σκοπό της εκπαίδευσης που αναφέρεται στην προετοιμασία υπεύθυνων πολιτών.*

Οι ενότητες της Ιστορίας στην Ε΄ Δημοτικού αναφέρονται παρακάτω:

Ενότητα α΄: «Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι»

Η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους. Η καθημερινή ζωή των Ρωμαίων.

Στόχοι: Να κατανοήσουν οι μαθητές τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, και να εκτιμήσουν την παγκόσμια προσφορά της. Να σέβονται τις παραδόσεις, τις πεποιθήσεις, τις ιδέες των άλλων.

Έννοιες: Χώρος-χρόνος, σύγκρουση κυριαρχία, υποταγή οργάνωση, ανάπτυξη ειρήνη, ασφάλεια, αυτοκρατορία, πολιτισμός, πολυπολιτισμική κοινωνία.

Ενότητα β΄: «Η αυτοκρατορία αλλάζει πρωτεύουσα και θρησκεία»

Ο Μ. Κωνσταντίνος μεταφέρει την πρωτεύουσα στο Βυζάντιο. Ο Χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία του κράτους.

Στόχοι: Να προβληματιστούν για τα σημαντικά για τον ελληνισμό και την παγκόσμια ιστορία γεγονότα της περιόδου. Να σέβονται τις παραδόσεις, τις πεποιθήσεις κτλ. των άλλων και να αποδέχονται το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας.

Έννοιες: Χώρος, χρόνος, μεταβολή, σχεδιασμός, επιλογή, διαίρεση, επιδρομή, σύστημα, ανεξιθρησκία, πολιτισμός, εξελληνισμός, εκχριστιανισμός, οργάνωση.

Ενότητα γ': «Το βυζαντινό κράτος μεγαλώνει και αναπτύσσεται» Αλλαγές στη νομοθεσία, στη διοίκηση και στις τέχνες. Το κτίσιμο της Αγίας Σοφίας.

Στόχοι: Να κατανοήσουν τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι ηγέτες στην ιστορία. Να εκτιμήσουν τη σημασία της ειρήνης, της ασφάλειας και της συνεργασίας.

Έννοιες: Οργάνωση, αλλαγή, σύστημα, νομοθεσία, διοίκηση, στάση, επέκταση, επανάσταση, εκστρατεία, ανάπτυξη, εικονομαχία, εικονολατρία, θέμα.

Ενότητα δ': «Το Βυζαντινό κράτος και οι γειτονικοί λαοί» Αμυντικοί και κατακτητικοί πόλεμοι. Οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι εγκαθίστανται στα εδάφη της Αυτοκρατορίας. Ο Εκχριστιανισμός και ο εκπολιτισμός τους.

Στόχοι: Να γνωρίσουν τους γειτονικούς λαούς της βυζαντινής αυτοκρατορίας και τις σχέσεις που ανέπτυξε με αυτούς. Να εκτιμήσουν την πολιτική των Βυζαντινών απέναντι στους γειτονικούς λαούς.

Έννοιες: Χώρος, χρόνος, ακρίτες, επιδρομές, πολιορκία, άμυνα, συνθηκολόγηση, διπλωματία, εκχριστιανισμός.

Ενότητα ε': «Το Βυζάντιο φτάνει στην ακμή του» Η Εικονομαχία. Η ζωή στην ύπαιθρο. Η πρόοδος του κράτους στη γεωργία, στη βιοτεχνία και στο εμπόριο.

Στόχοι: Να εμπεδώσουν βασικές ιστορικές έννοιες που έχουν σχέση με τα γεγονότα της εποχής, να προβαίνουν σε συσχετισμούς, αξιολογήσεις και δυνητικές γενικεύσεις. Να εκτιμούν τις αξίες της ανθρώπινης ζωής και της δικαιοσύνης

Έννοιες: Χώρος-χρόνος, μεταβολή, αιτία-αποτέλεσμα, νομοθεσία, ακμή, δικαιοσύνη, ισότητα, αλληλεγγύη, πολιτισμός.

Ενότητα στ': «Το Βυζάντιο παρακμάζει» Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία αντιμετωπίζει εσωτερικά προβλήματα. Η Δ' Σταυροφορία. Η Θεσσαλονίκη κατά τον 14ο αιώνα.

Στόχοι: Να αντιληφθούν και να εκτιμήσουν την προσφορά του Βυζαντίου στον παγκόσμιο πολιτισμό. Να αναγνωρίζουν την ανάγκη της διεθνούς συνεργασίας.

Έννοιες: Χώρος, χρόνος, σύγκρουση, παρακμή, συνεργασία, αναρχία, ανταγωνισμός, πολιορκία, άλωση, σταυροφορία, πολιτισμός, παραδόσεις.

Ενότητα ζ': «Θέματα από τη βυζαντινή ιστορία. Τοπική ιστορία» Η γυναίκα στη Βυζαντινή κοινωνία. Η Βυζαντινή τέχνη. Η γλώσσα των Βυζαντινών.

Στόχοι: Να ενδιαφερθούν για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων στα βυζαντινά χρόνια. Να σέβονται τον πολιτισμό και τις παραδόσεις όλων των εποχών και όλων των λαών. Να ασχοληθούν με θέματα της ιστορίας του τόπου τους.

Έννοιες: Χρόνος, χώρος, μεταβολή, αλληλεπίδραση, ήθη, έθιμα, μνημεία, παράδοση, πολιτισμική κληρονομιά.

α.2 Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Δημοτικό

Η Ιστορία διδάσκεται από τη Γ' Δημοτικού κι έπειτα, ενώ στις προηγούμενες τάξεις είναι ενταγμένη στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης είναι σημαντικό στοιχείο του μαθήματος της Ιστορίας και αναπτύσσονται τρεις προβληματισμοί σχετικά με: τη γνώση και κατανόηση της Ιστορίας, τις ερμηνείες των ιστορικών γεγονότων και τη χρήση ιστορικών πηγών.

Οι ειδικοί σκοποί διδασκαλίας σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Ιστορίας είναι:

Να έρθουν σε επαφή με τους σημαντικότερους ελληνικούς μύθους και ειδικότερα με αυτούς που έχουν παγκόσμια απήχηση.

Να κατανοήσουν βασικές ιστορικές έννοιες ευρύτερης και μερικότερης αναφοράς, να τις συσχετίζουν και να καταλήγουν σε δυνητικές γενικεύσεις.

Να γνωρίσουν σημαντικά γεγονότα και εξελίξεις της ελληνικής Ιστορίας από την αρχαιότητα ως σήμερα, καθώς και στοιχεία της Ιστορίας των άλλων πολιτισμών και λαών και να τα συσχετίζουν.

Να βιώσουν την αλλαγή που συντελείται στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων σε διάστημα μακρών χρονικών περιόδων.

Να αναπτύξουν την ικανότητα της κατανόησης του χρόνου και της χρήσης των σχετικών όρων.

Να εξοικειωθούν με την ορολογία της ιστορικής επιστήμης και να αποκτήσουν το αναγκαίο λεξιλόγιο.

Να συνειδητοποιήσουν τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα για τη διαμόρφωση της ιστορικής εξέλιξης ενός τόπου.

Να ενημερωθούν για τις κοινωνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές και εθνικές διαφοροποιήσεις των κοινωνιών τις οποίες μελετούν.

Να κατανοούν και να αποδέχονται τις πολιτισμικές, θρησκευτικές ή άλλες διαφοροποιήσεις ως θεμελιώδες δικαίωμα των ανθρώπων σε μια δημοκρατική κοινωνία και ως θετικό παράγοντα της εξέλιξής της.

Να αποκτήσουν εθνική συνείδηση, αγάπη για τη χώρα τους και διάθεση ειρηνικής συνύπαρξης, συνεργασίας και αλληλοκατανόησης με τους γειτονικούς λαούς.

Να γνωρίσουν τις ιδέες, τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των ανθρώπων στην ιστορική πορεία τους.

Να θέτουν ερωτήσεις και να δίνουν απαντήσεις σχετικές με τη διδασκόμενη ιστορική ύλη.

Να εντοπίζουν, να επιλέγουν και να οργανώνουν απλές ιστορικές πληροφορίες μέσα από μια ποικιλία πηγών, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία ή άλλα μέσα για να ανακοινώνουν απλά ιστορικά θέματα.

Να ασκηθούν στο να οργανώνουν και να ανακοινώνουν την ιστορική τους γνώση και άποψη προφορικά ή γραπτά, μέσω διαφόρων τεχνικών του περιγραφικού, αναφορικού λόγου.

Να αξιοποιούν διάφορες ευκαιρίες για την ενασχόλησή τους με την Ιστορία της περιοχής τους και την ένταξή της στον ευρύτερο εθνικό ιστορικό χώρο.

Να σχηματίζουν προσωπική άποψη και να διαμορφώνουν υπεύθυνη στάση για τα κοινωνικά, τα πολιτιστικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά και τα παγκόσμια προβλήματα, στο βαθμό που αυτό είναι δυνατό.

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, υπάρχει πίνακας για κάθε τάξη που διδάσκεται η Ιστορία και για κάθε ενότητα που διδάσκεται αναφέρονται οι συγκεκριμένοι στόχοι για τη διδασκαλία του μαθήματος, καθώς και δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν.

α. 3Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Χρειάζεται μεγάλη έρευνα προκειμένου να μελετηθούν και να συγκριθούν όλες οι ενότητες του σχολικού βιβλίου της Ιστορίας με τις αίθουσες του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, εδώ θα γίνει μια μικρή αναφορά και παρατήρηση.

Παρατηρώντας το Α.Π. και το Μ.Β.Π. διαπιστώνουμε ότι υπάρχει μια αντιστοίχιση χρονολογικά, καθώς και το εγχειρίδιο του μαθητή αλλά και το μουσείο ακολουθούν τη γραμμή του χρόνου, την ιστοριογραμμή: Το βιβλίο ξεκινώντας από τη Ρωμαϊκή εποχή διανύει όλη τη Βυζαντινή Περίοδο για να καταλήξει στους νεότερους χρόνους. Και το μουσείο, επίσης, αφιερώνει τις τρεις πρώτες αίθουσες στην Πρωτοβυζαντινή περίοδο, τις τρεις επόμενες στην Μεσοβυζαντινή και την 7^η στην Υστεροβυζαντινή. Υπάρχει λοιπόν μία χρονική ακολουθία.

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει τα αντικείμενα του μουσείου ως εποπτικό υλικό για κάθε ενότητα που διδάσκει. Επειδή πρόκειται για μουσείο πολιτισμού λιγότερο γίνεται σύνδεση με γεγονότα (πόλεμοι κλπ.) και περισσότερο με θέματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό της κάθε περιόδου και με κάποιες βασικές ιστορικές έννοιες. Στο βιβλίο από την άλλη συνήθως γίνεται αναφορά σε γεγονότα. Υπάρχει αντιστοίχιση του εγχειριδίου με το μουσείο, αλλά επίσης το ένα

συμπληρώνει το άλλο και προσφέρει ολοκληρωμένες γνώσεις για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.

Η εφαρμογή

β.1 Η ιδέα και η σχεδίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος

Η μουσειοπαιδαγωγική είναι επιστημονικός κλάδος που αναπτύσσεται πολύ τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας. Οι προσπάθειες γίνονται κυρίως από το χώρο των μουσείων. Οι εκπαιδευτικοί αρχίζουν τελευταία να δείχνουν ενδιαφέρον για τα προγράμματα, να παρακολουθούν σεμινάρια και να μη θεωρούν την επίσκεψη στο μουσείο ως ελεύθερη ώρα. Σε σύγκριση με άλλες χώρες, τον τελευταίο μόλις καιρό υπάρχουν ραγδαίες εξελίξεις στη μουσειοπαιδαγωγική.

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού εφαρμόζει κάθε χρόνο εκπαιδευτικά προγράμματα, είναι όμως συγκεκριμένες αίθουσες που υλοποιούνται αυτά τα τελευταία χρόνια.

Παραπάνω αναφερθήκαμε λίγο στη σχέση σχολικού εγχειριδίου της Ιστορίας και μουσείου. Είδαμε ότι το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού σχετίζεται με την ύλη της Ιστορίας της Ε΄ Δημοτικού, καθώς αυτή αναφέρεται στα βυζαντινά χρόνια. Το μουσείο προσφέρει συμπληρωματικές ή και καινούργιες γνώσεις από αυτές του εγχειριδίου, οπότε μια εξερεύνηση των μαθητών μέσα από ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο μουσείο θα ήταν επιθυμητή.

Με βάση τους παραπάνω παράγοντες, εξέφρασα την επιθυμία να σχεδιάσω ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, μια πρόταση για εφαρμογή στο μουσείο. Εφόσον, ακόμη δεν υπάρχει μεγάλη εμπειρία στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής και γίνονται έρευνες, ακόμη και αν δεν φέρει το πρόγραμμα τα αναμενόμενα, θα είναι μια προσπάθεια στη μουσειοπαιδαγωγική.

Μάθημα Ιστορίας και μουσείο ήταν το αντικείμενο που θέλησα να ασχοληθώ, ήθελα όμως η διδακτέα ύλη της Ιστορίας να σχετίζεται με το αντικείμενο του μουσείου. Έτσι, στη Θεσσαλονίκη η καλύτερη επιλογή μουσείου ήταν αυτό του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και επομένως η σχολική τάξη θα ήταν της Ε΄ Δημοτικού που τα βυζαντινά χρόνια αποτελούν τη διδακτέα ύλη της Ιστορίας.

Επόμενο βήμα ήταν να επιλεγθεί η αίθουσα. Εφόσον, επιθυμία είναι να ακουστεί μια νέα ιδέα στο χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής, ο σχεδιασμός προγράμματος θα γινόταν σε αίθουσα που δεν αποτελεί χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου.

Οι αίθουσες που γίνονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα, είναι πιο εύκολο να προσελκύουν τους μαθητές με τα εκθέματα που περιλαμβάνουν, ενώ ενδύκνεται και ο χώρος (μεγάλος) για ομαδική συνεργασία κλπ. Επίσης ένα πρόγραμμα συνεχώς αλλάζει, βελτιώνεται, δεν είναι εύκολη διαδικασία και τα συγκεκριμένα δεν έχουν πολλά χρόνια εφαρμογής. Όλα αυτά ίσως παίζουν ρόλο στο ότι το μουσείο δεν έχει σχεδιάσει προγράμματα για όλες τις αίθουσες.

Έτσι, έπειτα από παρατήρηση των αιθουσών και των εκθεμάτων, επιλέχθηκε η αίθουσα 4 " Από την εικονομαχία στη λάμψη των Κομνηνών (8^{ος}-12^{ος} αι) ". Η αίθουσα αποτελείται από κοσμήματα, εικόνες σε διαφορετική μορφή από τις σημερινές, σαρκοφάγους, ιερά αντικείμενα, οικιακά σκεύη. Δηλαδή για αντικείμενα που σχετίζονται με την καθημερινή ζωή της συγκεκριμένης εποχής.

Το σχολικό εγχειρίδιο αναφέρει ελάχιστα πράγματα για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Ακόμα και αν γίνονται κάποιες αναφορές, καθημερινά αντικείμενα σπάνια βλέπουν οι μαθητές και αυτά κυρίως σε φωτογραφίες και χωρίς να δώσουν σημασία και να συνδέσουν- συγκρίνουν τα αντικείμενα με αντίστοιχα, πιθανόν, σημερινά. Συνεπώς, ο σχεδιασμός ενός προγράμματος στη συγκεκριμένη αίθουσα θεωρήθηκε ότι θα είχε να προσφέρει επιπλέον γνώσεις στους μαθητές, αλλά και θα τους τραβούσε το ενδιαφέρον.

Μελετήθηκε βιβλιογραφία σχετικά με τη σχεδίαση και το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων διαφόρων μουσείων, προκειμένου να ληφθούν ιδέες για ένα καλό αποτέλεσμα.

Φυσικά χρειάστηκαν αρκετές επισκέψεις στο μουσείο για εκτεταμένη μελέτη των εκθεμάτων της αίθουσας και φωτογράφισής τους και. Επιπλέον, ήταν απαραίτητο να ενημερωθεί το μουσείο για την εφαρμογή που θα γινόταν.

β.2 Προετοιμασία στη τάξη

Πριν από την υλοποίηση ενός προγράμματος, όπως έχει ειπωθεί και άλλη φορά, είναι απαραίτητη η προετοιμασία στη σχολική αίθουσα προκειμένου να είναι πιο αποτελεσματική η εφαρμογή ενός προγράμματος. Πλέον το πρόγραμμα έχει σχεδιαστεί και οι μαθητές πρέπει με κάποιο τρόπο να ενημερωθούν σχετικά με το τι θα περιμένουν να δουν στο μουσείο.

Πρώτη συνάντηση

Παράλληλα με τις επισκέψεις και τη μελέτη των αιθουσών στο μουσείο έγινε η πρώτη συνάντηση με τη σχολική τάξη.

Συστήθηκα και μίλησα στα παιδιά σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θέλω να πραγματοποιήσω λόγω των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Μου συστήθηκαν και οι μαθητές με τη σειρά τους, ζήτησα τη συνεργασία τους και έτσι έγινε μια πρώτη γνωριμία. Τα παιδιά ήταν αρκετά θετικά, όπως διαπίστωνα από τις πρώτες κουβέντες που ανταλλάξαμε.

Δεύτερη συνάντηση

Η δεύτερη συνάντηση στη σχολική τάξη σκοπό είχε την προετοιμασία των μαθητών σχετικά με την επίσκεψη στο μουσείο.

Στόχοι της συνάντησης ήταν:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές την έννοια του μουσείου
- Να καταλάβουν ότι μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι σχετίζονται με το παρελθόν
- Να γνωρίσουν το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Έγινε κατευθυνόμενη συζήτηση. Αρχικά, θέλησα να εισάγω τα παιδιά στην έννοια του μουσείου. Όλα ξεκίνησαν με μια ερώτηση, όπου απάντησαν σχεδόν όλοι οι μαθητές. Η ερώτηση ήταν η εξής *''Αν φτιάχνατε ένα μουσείο στο μέλλον ποιο από τα δικά σας αντικείμενα θα βάζατε μέσα σ' αυτό;''* και έτσι ξεκίνησε η συζήτηση. Προσπαθήσαμε να ορίσουμε τη σημασία της λέξης μουσείο και συνεχίστηκε η συζήτηση σχετικά με το αν έχουν επισκεφθεί τα παιδιά αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία. Είτε με την οικογένειά τους, είτε με το σχολείο αρκετά παιδιά είχαν επισκεφθεί κάποιο μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο, λίγα όμως το συγκεκριμένο μουσείο που θα γινόταν η επίσκεψη. Προσπαθήσαμε να εξηγήσουμε το περιεχόμενο των μουσείων και τη σύνδεσή τους με τους αρχαιολογικούς χώρους και το παρελθόν, ενώ έγινε αναφορά στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού.

Με αφορμή το τελευταίο, συνεχίστηκε η συζήτηση γύρω από το Βυζάντιο, αφού η βυζαντινή ιστορία αποτελεί την ύλη του μαθήματος της ιστορίας της Ε΄ Δημοτικού. Μέσα από ερωτήσεις καθοδηγητικές και απαντήσεις από τους μαθητές, αναπτύχθηκε διάλογος γενικά για το Βυζάντιο.

Έπειτα, οδηγήθηκε η συζήτηση στο ιστορικό πλαίσιο που κινείται η αίθουσα που θα επισκεφθούμε στο μουσείο. Δηλαδή, ξεκινήσαμε από κάτι γενικό ώστε να πάμε σε κάτι ειδικό. Αναφερθήκαμε στην εικονομαχία, στην χρυσή εποχή του Βυζαντίου, καθώς και τη Μακεδονική Δυναστεία. Κυρίως μιλούσαν οι μαθητές, γνώριζαν και θυμόντουσαν αρκετά πράγματα, ενώ εγώ συμπλήρωνα ότι ήταν απαραίτητο.

Τρίτη συνάντηση

Έγινε μια τελευταία συνάντηση πριν την επίσκεψη στο μουσείο, ώστε να προετοιμαστούν οι μαθητές για το τι θα συναντήσουν εκεί.

Πρώτα απ' όλα, είδαμε ποιοι μαθητές θα επισκεφθούν τελικά το μουσείο. Από τους 24 μαθητές θα ερχόντουσαν τελικά οι 22. Για να προετοιμαστούν οι μαθητές για την επίσκεψη στο μουσείο έγιναν κάποια πράγματα.

Το επόμενο βήμα ήταν να γνωρίσουν οι μαθητές κάποια από τα εκθέματα της αίθουσας που θα επισκεφθούν. Μοιράστηκαν έξι φωτοτυπίες που είχαν φωτογραφίες από εκθέματα του μουσείου. Ρωτήθηκαν οι μαθητές τι βλέπουν, αν αναγνωρίζουν κάποια αντικείμενα. Υπήρχαν και εκθέματα που τους ήταν άγνωστα, εκεί ζητήθηκε απλά να τα περιγράψουν κι έπειτα αναφέρθηκαν οι ονομασίες τους και εξηγήθηκαν στους μαθητές άγνωστες ονομασίες αντικειμένων, ώστε να έχουν μια ιδέα τι θα αντικρίσουν στο μουσείο. Μιλήσαμε για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα υλοποιούνταν και ότι ο ρόλος τους στο μουσείο θα ήταν αυτός του εξερευνητή, πράγμα που τους άρεσε πολύ.

Μετά αναφερθήκαμε για πράγματα που αφορούσαν τον τρόπο συμπεριφοράς των μαθητών στο μουσείο, την ώρα που θα ξεκινήσει η εκπαιδευτική επίσκεψη, πόσο θα διαρκέσει.

β. 3Η επίσκεψη στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Περιγραφή του εκπαιδευτικού προγράμματος

Στόχοι του προγράμματος είναι:

- Να έχουν οι μαθητές πιο ολοκληρωμένη γνώση της Βυζαντινής Ιστορίας που διδάσκονται στο σχολείο, που πετυχαίνεται μέσα από την επίσκεψη στο μουσείο

- Να έχουν ενεργό ρόλο οι μαθητές στο μουσείο
- Να ψυχαγωγηθούν οι μαθητές
- Να γνωρίσουν τα αντικείμενα οι μαθητές μέσα από την εξερεύνηση
- Να συνεργαστούν οι μαθητές μεταξύ τους
- Να γνωρίσουν βυζαντινά αντικείμενα
- Να παρατηρήσουν και να μελετήσουν τα αντικείμενα
- Να συγκρίνουν τα αντικείμενα με το σήμερα

Οι μαθητές μπήκαν στην αίθουσα τέσσερα του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Μαζευτήκαμε σε ένα κεντρικό σημείο της αίθουσας και μέσα από διάλογο τοποθετηθήκαμε χρονολογικά σχετικά με τα εκθέματα της αίθουσας και τα ιστορικά γεγονότα της εποχής.

Η μαιευτική μέθοδος ήταν η κατάλληλη για την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι μαθητές, σύμφωνα με τις νέες παιδαγωγικές μεθόδους, χρειάζεται να έχουν ενεργό ρόλο στην επίσκεψη τους στο μουσείο, πράγμα που ήταν και ο σκοπός του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος και να χρησιμοποιηθεί η ομαδοκεντρική διδασκαλία.

Έτσι, οι μαθητές χρειάστηκε να χωριστούν σε ομάδες. Οι ομάδες υπολογίστηκε ότι θα ήταν έξι. Σε ένα δοχείο τοποθετήθηκαν χαρτιά από έξι χρώματα, τέσσερα με το κάθε χρώμα κι έπειτα κάθε μαθητής με κλειστά μάτια έβαζε το χέρι του στο δοχείο και τραβούσε ένα χαρτί. Η διαδικασία έμοιαζε λίγο με παιχνίδι για τους μαθητές.

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε έξι ομάδες τριών-τεσσάρων ατόμων. Η επιλογή των μαθητών στις ομάδες ήταν τυχαία. Δε χωρίστηκαν οι ομάδες με βάση το επίπεδο γνώσεων κάθε παιδιού, αν και ενημερώθηκα από την εκπαιδευτικό για το επίπεδο των μαθητών, αλλά οι ομάδες προτίμησα να είναι ανομοιογενείς.

Μετά δόθηκε από ένα φύλλο εργασίας σε κάθε ομάδα, διαφορετικό για τη καθεμιά και μολύβια για να τα συμπληρώσουν. Τα φύλλα δόθηκαν με τυχαία σειρά κι

έπειτα οι αντίστοιχες φωτοτυπίες με φωτογραφίες που αφορούσαν κάθε ομάδα. Οι φωτοτυπίες ήταν αυτές που είχαν δοθεί στη σχολική τάξη, κάθε φωτοτυπία είχε φωτογραφίες που αφορούν μια ομάδα. Για να υπάρχει ενδιαφέρον, χαρακτηρίστηκαν οι μαθητές ως “μικροί εξερευνητές” και αναφερθήκαμε στην ομαδική συνεργασία. Ειπώθηκαν πράγματα σχετικά με το τι πρέπει να κάνουν με τα φύλλα εργασίας, πόσο χρόνο έχουν στη διάθεσή τους και ότι στο τέλος κάθε ομάδα θα έκανε μια σύντομη παρουσίαση των εκθεμάτων που αναφέρονται στο φύλλο εργασίας.

Το πρώτο πράγμα που έκαναν ήταν κάθε ομάδα με τη σειρά, με βάση τις φωτογραφίες στη φωτοτυπία και τα φύλλα εργασίας να δουν σε ποιο σημείο της αίθουσας πρέπει να σταθούν και να αρχίσουν τη μελέτη. Αφού βρουν σε ποιο σημείο αναφέρονται τα αντικείμενα που μελετούν ξεκινάει η εξερεύνηση.

Ο ρόλος μου ήταν καθοδηγητικός. Δε δίνονταν απαντήσεις, παρά μόνο βοήθεια όπου χρειαζόταν, δίνοντας οδηγίες σχετικά με το τι πρέπει να παρατηρήσουν. Αν δυσκολεύονταν πολύ ήταν αναμενόμενο να μην απαντηθούν κάποιες ερωτήσεις, πράγμα που θα το συζητούσαμε μετά στην ώρα της παρουσίασης και φυσικά ήταν σαφές ότι δε θα υπήρχαν αρνητικές επιπτώσεις αν συνέβαινε κάτι τέτοιο κι ότι δε θα βαθμολογούνταν.

Οι ερωτήσεις είχαν να κάνουν με παρατηρητικότητα, σύγκριση, αλλά και με ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης. Είχαν περίπου σαρανταπέντε λεπτά στη διάθεσή τους για να απαντήσουν τα φύλλα εργασίας και να προετοιμαστούν για την παρουσίαση.

Οι ομάδες εφόσον συμπλήρωσαν τις δραστηριότητες συγκεντρώθηκαν στο σημείο που είχαν μαζευτεί και αρχικά. Εκεί τα μέλη κάθε ομάδας ή ένας εκπρόσωπος της, αφέθηκε στην κρίση των μαθητών, παρουσίαζαν την έρευνά τους σχετικά με τα αντικείμενα που μελετήθηκαν.

Κάποιες ομάδες απλά διάβαζαν ότι έλεγε το φύλλο εργασίας και ότι είχαν συμπληρώσει, ενώ άλλες ομάδες έκαναν παρουσίαση χωρίς να κοιτάνε τα φύλλα που τους δόθηκαν. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης λύθηκαν και τυχόν απορίες των μαθητών.

β.4 Τα φύλλα εργασίας

Οι μαθητές χωρίστηκαν σε έξι ομάδες των τριών ή τεσσάρων ατόμων, όπου κάθε ομάδα συμπλήρωσε διαφορετικά φύλλα εργασίας. Αφού συμπληρωθούν τα φύλλα εργασίας, δίνεται ένα όνομα στην ομάδα από τα μέλη της με βάση το αντικείμενο μελέτης. Παρακάτω θα αναφερθούμε στο περιεχόμενό τους και στους στόχους κάθε ομάδας.

Πρώτη ομάδα

Οι μαθητές συμπληρώνουν το φύλλο εργασίας παρατηρώντας τα αντικείμενα. Οι απαντήσεις που ζητούνται είναι μικρής έκτασης. Επειδή κάποιες ονομασίες των εκθεμάτων μπορεί να τους δυσκολέψει, βοηθούνται και από τις πληροφορίες που δίνει το μουσείο σε λεξάντες για κάθε αντικείμενο. Το φύλλο εργασίας σχετίζεται με αντικείμενα λατρείας και το όνομα που έδωσαν οι μαθητές είναι *ιερά αντικείμενα*.

Στόχοι είναι:

- Να γνωρίσουν τους σταυρούς-λειψανοθήκες
- Να μελετήσουν τους σταυρούς-λειψανοθήκες
- Να γνωρίσουν τα κουτρουβία
- Να κατανοήσουν τη χρήση των κουτρουβίων
- Να δουν αν τα αντικείμενα αυτά χρησιμοποιούνται σήμερα

Δεύτερη ομάδα

Η δεύτερη ομάδα ασχολούνται με σκεύη που υπήρχαν στα σπίτια εκείνης της εποχής. Γίνονται ερωτήσεις και οι μικροί εξερευνητές απαντούν εφόσον παρατηρήσουν τα αντικείμενα και σκεφτούν, αφού κάποιες ερωτήσεις έχουν να κάνουν με συγκρίσεις των αντικειμένων με το σήμερα. Οι μαθητές έδωσαν στην ομάδα το όνομα *οικιακά σκεύη*.

Στόχοι είναι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές την κεραμική της συγκεκριμένης περιόδου

- Να δουν τη διακόσμηση της κεραμικής και τη χρήση της
- Να καταλάβουν τι είναι τα πινάκια
- Να μελετήσουν τα αγγεία σε σχέση με το σήμερα

Τρίτη ομάδα

Κοσμήματα και υφάσματα είναι το θέμα της ομάδας και οι μαθητές απαντάνε στις ερωτήσεις, όπου ειδικά τα υφάσματα αποτελούν κάτι καινούργιο γι' αυτούς, αφού έτσι κι αλλιώς είναι σπάνιο εύρημα. Μάλιστα αυτά τράβηξαν πολύ το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης ομάδας. *Τα κοσμήματα των γυναικών* είναι ο τίτλος που έδωσε η ομάδα.

Στόχοι είναι:

- Να γνωρίσουν τα αντικείμενα προσωπικού στολισμού της συγκεκριμένης εποχής
- Να μελετήσουν τα συγκεκριμένα αντικείμενα και να τα συγκρίνουν με το σήμερα
- Να κατανοήσουν τη χρήση των περικάρπιων
- Να γνωρίσουν πράγματα για τα υφάσματα στη μεσοβυζαντινή περίοδο

Τέταρτη ομάδα

Ο τίτλος που έδωσαν οι μαθητές ήταν *θωράκια και τοιχογραφίες*. Πρόκειται για ένα πιο δύσκολο θέμα, καθώς οι τοιχογραφίες δεν ήταν για παράδειγμα σε καλή κατάσταση διατηρημένες και οι μαθητές δυσκολεύτηκαν. Τα θωράκια ήταν αρκετά στην αίθουσα και ήθελαν αρκετή προσοχή σχετικά με τα σχέδια που απεικόνιζαν

Στόχοι είναι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τα θωράκια και τη χρήση τους
- Να παρατηρήσουν τα θωράκια και να τα μελετήσουν
- Να γνωρίσουν τις τοιχογραφίες
- Να δουν αν χρησιμοποιούνται σήμερα τοιχογραφίες

Πέμπτη ομάδα

Οι ερευνητές των ψευδοσαρκοφάγων είναι ο τίτλος που έδωσαν οι μαθητές στην ομάδα. Πρόκειται για ένα θέμα που νόμιζα ότι δε θα τραβήξει τόσο το ενδιαφέρον των μαθητών σε σχέση με άλλα εκθέματα, όμως τα παιδιά πάντα σε εκπλήσσουν. Οι μαθητές ασχολήθηκαν αρκετά, παρατήρησαν, μελέτησαν με ενδιαφέρον και απάντησαν στα φύλλα εργασίας.

Στόχοι είναι:

- Να γνωρίσουν οι μαθητές τις ψευδοσαρκοφάγους
- Να μελετήσουν τα σχέδια που φέρουν πάνω τους
- Να διαπιστώσουν αν χρησιμοποιούνται σήμερα ή όχι

Έκτη ομάδα

Η ομάδα αποτελείται από τρία κορίτσια και έδωσαν το όνομα *θρησκευτικά κορίτσια*. Πρόκειται για εικόνες που έχουν διαφορετική μορφή από αυτές του σήμερα, αφού πρόκειται για δύο ανάγλυφες εικόνες και μία φορητή. Οπότε είχε ενδιαφέρον να τις μελετήσουν οι μαθήτριες.

Στόχοι είναι:

- Η κατανόηση των εικόνων
- Η παρατήρη των εικόνων
- Η σύγκρισή τους με τις εικόνες του σήμερα

Κάποιες ομάδες συμπλήρωσαν τα φύλλα εργασίας γρήγορα, άλλες δυσκολεύτηκαν σε κάποια σημεία. Επίσης, να προστεθεί ότι η συνεργασία επιτεύχθηκε σχεδόν σε όλες τις ομάδες μαθητών.

β.5 Μετά το μουσείο

Μετά την επίσκεψη στο μουσείο χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί επίσκεψη και πάλι στη σχολική τάξη προκειμένου να γίνουν κάποιες τελευταίες δραστηριότητες. Αυτές είχαν να κάνουν κυρίως με θέματα αξιολόγησης και κατανόησης σχετικά των όσον είδαν οι μαθητές στο μουσείο.

Οι μαθητές καθόντουσαν στα θρανία σύμφωνα με τις ομάδες που ήταν στο μουσείο και όσα παιδιά ήταν απόντα εκείνη τη μέρα, τώρα απλά ενσωματώθηκαν σε κάποια από τις ομάδες και παρατηρούσαν και αν μπορούσαν συμμετείχαν κιόλας.

Αφού συζητήσαμε για το πώς περάσαμε και θυμηθήκαμε τι είδαμε, αποφασίσαμε να παίξουμε ένα παιχνίδι. Το παιχνίδι ονομάστηκε *''Το παιχνίδι των πέντε ερωτήσεων''*. Μια ομάδα βάζει στο μυαλό της μια λέξη από τα εκθέματα του μουσείου, π.χ. σαρκοφάγος, θωράκιο, και στη συνέχεια κάθε ομάδα από τις υπόλοιπες μπορεί να κάνει από μια ερώτηση προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες και να βρουν το αντικείμενο που ψάχνουν. Οι απαντήσεις που δίνει η ομάδα είναι μονολεκτικές. Το παιχνίδι εφαρμόστηκε με επιτυχία στη σχολική τάξη και μάλιστα ηχογραφήθηκαν και κάποιοι μαθητές.

Η τελευταία δραστηριότητα που κάναμε είχε να κάνει με τη ζωγραφική. Κάθε ομάδα σχεδίασε κάτι που τις άρεσε από τα εκθέματα που μελέτησε. Στους περισσότερους μαθητές άρεσε αυτή η δραστηριότητα, ενώ μια ομάδα δεν μπόρεσε να ζωγραφίσει κάτι.

Πάντως διαπιστώθηκε, ότι μετά την επίσκεψη των μαθητών στο μουσείο, τους έμειναν στο νου αντικείμενα της καθημερινής ζωής. Μέσα από το διάλογο και τις δραστηριότητες μετά την επίσκεψη φάνηκε ότι οι μαθητές θυμόντουσαν αντικείμενα και τις λειτουργίες τους κι όχι μόνο της ομάδας τους, αλλά και των υπολοίπων.

Παρατηρήσεις

γ.1 Οι μαθητές και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα μέσα από την παρατήρηση

Οι μαθητές ήταν αρκετά συνεργάσιμοι τόσο στη σχολική τάξη, όσο και στο χώρο του μουσείου. Φάνηκαν να κατανοούν και να αντλούν πληροφορίες για τα αντικείμενα της έκθεσης. Σίγουρα υπήρχαν και κάποιες δυσκολίες, το ενδιαφέρον των μαθητών ήταν όμως μεγάλο.

Ενθουσιάστηκαν με το ρόλο των εξερευνητών που τους δόθηκε. Η συμπεριφορά τους στο χώρο του μουσείου ήταν αρκετά καλή, ενώ όσον αφορά την ομαλή συνεργασία, σχεδόν όλες οι ομάδες την εφάρμοσαν. Μια ομάδα, αυτή με τον τίτλο *θωράκια και τοιχογραφίες* αντιμετώπισε μόνο κάποιο πρόβλημα. Συγκεκριμένα,

ένας μαθητής θεώρησε ότι είναι ο αρχηγός και συμπλήρωναν ότι ήθελε κυρίως αυτός στα φύλλα εργασίας. Αυτό έγινε αντιληπτό την ώρα που παρουσίαζαν την εργασία τους, όταν μια ερώτηση δεν είχε απαντηθεί πλήρως και οι υπόλοιποι της ομάδας είπαν ότι σκεφτήκαν την απάντηση, αλλά δε συμφωνήθηκε να τη συμπληρώσουν. Η ίδια ομάδα είναι αυτή που στις δραστηριότητες μετά το μουσείο δε ζωγράφισαν κάποιο από τα αντικείμενα που ερεύνησαν. Ας προστεθεί πάντως, ότι το θέμα τους ήταν λιγάκι δύσκολο συγκριτικά με αυτά κάποιων άλλων ομάδων. Επίσης, διαπιστώθηκε πως τα συγκεκριμένα παιδιά είχαν αρκετές γνώσεις, ήταν όμως και αρκετά ζωηρά., κάτι ωστόσο αναμενόμενο.

Οι υπόλοιπες ομάδες συνεργάστηκαν σε φυσιολογικά πλαίσια και η εικόνα που έβλεπε κανείς μέσα στο μουσείο ήταν πολύ ωραία. Χρειάστηκε ελάχιστες φορές να διευκρινιστούν πράγματα προκειμένου να συμπληρωθούν τα φύλλα εργασίας. Κάθε ομάδα συμπλήρωσε κάθε ερώτημα στα φύλλα εργασίας, παραλήφθηκαν ίσως κάποια πράγματα όταν οι μαθητές έπρεπε να προσέξουν αρκετά ίδια αντικείμενα στο χώρο και να περιγράψουν για παράδειγμα τι απεικονίζονται πάνω στα θωράκια. Ελλιπής ήταν και μια απάντηση από την ομάδα που είχε να κάνει με τις ανάγλυφες εικόνες, όταν ρωτήθηκε κάτι σχετικά με το τι θέμα πιστεύουν ότι είχαν οι εικόνες και η απάντηση ήταν πολύ γενική, απαντώντας θρησκευτικά θέματα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, κατά την παρουσίαση των εργασιών, δινόταν ο λόγος και στους υπόλοιπους μαθητές προκειμένου να δοθεί απάντηση ολοκληρωμένη σε συνεργασία μ' εμένα.

Σχετικά με την παρουσίαση των εργασιών τους, όταν οι μαθητές συμπλήρωναν τα φύλλα εργασίας, οργάνωναν τον τρόπο που θα γινόταν η παρουσίασή τους. Σε άλλες ομάδες αναθέτονταν σε έναν μαθητή η παρουσίαση, σε άλλες όλοι οι μαθητές συμμετείχαν. Επίσης, κάποιες ομάδες απλά διάβαζαν τα φύλλα εργασίας και τις απαντήσεις, ενώ δυο ομάδες τα παρουσίασαν σαν να ήταν συνεχές κείμενο.

Η ομάδα με τις σαρκοφάγους έκανε εντύπωση. Αν και ήταν δύσκολο και θεωρούνταν θέμα δίχως ενδιαφέρον για τους μαθητές, τελικά τράβηξε το ενδιαφέρον τους. Μελέτησαν με προσοχή, ήταν πολλοί συνεργάσιμοι μεταξύ τους, ενώ έκαναν παρουσίαση της εργασίας τους χωρίς τη βοήθεια των φύλλων εργασίας. Παρουσίασαν όλα τα μέλη της ομάδας, μπροστά στο αντικείμενο που παρουσίαζαν

κάθε φορά δείχνοντας με το χέρι τους αυτά που περιέγραφαν στους υπόλοιπους μαθητές.

Θετικοί ήταν οι μαθητές και προς τις δραστηριότητες στο σχολείο. Το παιχνίδι δεν ήθελαν να σταματήσουν να το παίζουν, ενώ συμμετείχαν όλοι οι μαθητές. Η ζωγραφική, πέρα από την ομάδα που αναφέραμε πριν η οποία θεωρούσε δύσκολο να ζωγραφίσει τα αντικείμενα που μελέτησε, τράβηξε το ενδιαφέρον των υπολοίπων και κυρίως θα λέγαμε των κοριτσιών. Ασχολήθηκαν αρκετά οι μαθητές, πολλοί έδωσαν βάση στις λεπτομέρειες, ενώ μια ομάδα χρησιμοποίησε και χρώματα στα αντικείμενα, σύμφωνα με αυτά που είδε στο μουσείο.

Το πρόγραμμα με τη μορφή που είχε, δίνοντας ενεργό ρόλο στους μαθητές, σίγουρα δε τους άφησε αδιάφορους. Ασχολήθηκαν με τις δραστηριότητες, γνώρισαν αντικείμενα που στο σχολικό βιβλίο γίνεται ελάχιστη ή και καμία αναφορά, πραγματοποίησαν μια επίσκεψη διαφορετική από αυτές που είχαν συνηθίσει.

Μέσα από την παρατήρηση και παρατηρώντας τα φύλλα εργασίας και τις δραστηριότητες μετά την επίσκεψη στο μουσείο (ζωγραφική και παιχνίδι), η εφαρμογή είχε θετικό αποτέλεσμα.

γ.2 Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σε Ιστορικά και Βυζαντινά Μουσεία σε σχέση με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Σε προηγούμενο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τους σκοπούς και τους στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων κάποιων μουσείων και της αποτελεσματικότητάς τους σε σχέση με τις αρχές της Μουσειακής Εκπαίδευσης. Παρακάτω, θα διαπιστωθεί κατά πόσο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της εργασίας μοιάζει ή διαφέρει ως προς τους στόχους των άλλων δραστηριοτήτων και κατ' επέκταση πόσο συμβαδίζει με αυτά που υποστηρίζει η μουσειοπαιδαγωγική ή αν προσφέρει κάτι καινοτόμο στη σχέση μουσείου και παιδαγωγικής.

Τα μουσειακά προγράμματα του Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Γιαννιτσών, του Μουσείου Μπενάκη, του Βυζαντινού Χριστιανικού Μουσείου και του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού έχουν ως σκοπό πρώτα απ' όλα την εξοικείωση των επισκεπτών με το χώρο του μουσείου κι αυτό επιτυγχάνεται μέσα

από τις δραστηριότητες των προγραμμάτων τους, οι οποίες γίνονται σε συγκεκριμένες αίθουσες και όχι σε όλες του εκάστοτε μουσείου. Στην περίπτωση μας, επίσης πρόκειται για πρόγραμμα που στοχεύει στην εξοικείωση. Αρχικά, στη σχολική τάξη έγινε εισαγωγή των μαθητών στην έννοια του μουσείου και των αντικειμένων που περιέχει, ενώ κατά την επίσκεψη σε αυτό μέσα από δραστηριότητες οι μαθητές μελέτησαν την αίθουσα που διεξήχθη το πρόγραμμα με τη διαδικασία της εξερεύνησης.

Η διεύρυνση της σχέσης Μουσείο- Σχολείο είναι στο επίκεντρο της Μουσειακής Εκπαίδευσης και των προγραμμάτων που προαναφέρθηκαν. Στην εφαρμογή των δραστηριοτήτων που περιγράφονται στην εργασία το μουσείο συμπληρώνει τις γνώσεις του σχολικού εγχειριδίου του μαθήματος της Ιστορίας. Η Ιστορία της Ε΄ Δημοτικού σχετίζεται με τα βυζαντινά χρόνια, όπως και το μουσείο που πραγματοποιήθηκε η επίσκεψη, όπου στην αίθουσα που έγινε η εφαρμογή, οι μαθητές γνώρισαν αντικείμενα της βυζαντινής περιόδου και απέκτησαν επιπλέον γνώσεις πέρα του σχολείου.

Οι μαθητές μέσα από την επίσκεψη ενός μουσείου ζητείται να κατανοήσουν αντικείμενα του παρελθόντος και της καθημερινής εποχής, όπως για παράδειγμα στο πρόγραμμα " Από τα αρχαία χρόνια στα βυζαντινά", του Βυζαντινού Χριστιανικού Μουσείου, εδώ οι μαθητές συγκρίνουν το παλαιό με το νέο. Κάτι παρόμοιο γίνεται και στην περίπτωση μας, καθώς οι μαθητές γνωρίζουν πράγματα της καθημερινής ζωής των βυζαντινών (π.χ. οικιακά σκεύη), κατανοούν τη χρήση τους, αλλά συγκρίνουν και με αντίστοιχα της καθημερινής ζωής.

Με βάση όλα τα παραπάνω, οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες, παρατηρούν, συμμετέχουν. Στόχος μεταξύ άλλων στη μουσειοπαιδαγωγική είναι και αυτό, για παράδειγμα και το Μουσείο Μπενάκη κάνει αναφορά στην επίτευξη του στόχου ανάπτυξης παρατηρητικότητας και κρίσης μέσα από την επίσκεψη στο Μουσείο.

Ο βασικότερος σκοπός είναι σίγουρα η επικοινωνία του μουσείου με το κοινό. Όλα τα μουσεία που έγινε λόγος παραπάνω επικεντρώνονται σε αυτό. Το Βυζαντινό Χριστιανικό Μουσείο, για παράδειγμα, κάνει συνεχώς προσπάθειες για την εγκατάσταση μιας ουσιαστικής και στέρεας σχέσης με τις ποικίλες κατηγορίες επισκεπτών. Γενικότερα, γίνονται προγράμματα πέρα από μαθητές, όπως για ΑμεΑ,

ενήλικες, προκειμένου να έρθει και αυτό το κοινό στο χώρο του μουσείου και εν συνεχεία να γνωρίσει τη σημασία των μουσείων, να αναπτύξει δεξιότητες, να μάθει. Πολλά από τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα των μουσείων που απευθύνονται σε μαθητές, μπορούν με αλλαγές να εφαρμοστούν σε άλλες ομάδες κοινού, όπως τα ΑμεΑ.

Στην πρόταση που περιγράφουμε το πρόγραμμα δεν αφορά οποιοδήποτε κοινό, αλλά μαθητές. Δεν πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα σε μουσείο, αλλά για μια μελέτη περίπτωσης. Ενδεχομένως, αν γινόταν συστηματική προσπάθεια και κατάλληλος σχεδιασμός, να μπορούσε το πρόγραμμα να εφαρμοστεί και από άλλες ομάδες, αλλά αυτό είναι απλά μια υπόθεση. Οπότε, σε αυτή την περίπτωση δεν μπορούμε να πούμε ότι στόχος ήταν η επικοινωνία του κοινού με όλες τις ομάδες κοινού, αλλά παραμένει μόνο ως προσδοκία.

Γενικότερα, η πρόταση στηρίζεται σε θέματα της μουσειοπαιδαγωγικής, όπως φαίνεται από τους στόχους των μουσειακών προγραμμάτων, με εξαίρεση τον σκοπό που αναφέρθηκε τελευταίος. Η πρόταση αφορά αίθουσα μουσείου που δεν έχει, επισήμως τουλάχιστον, εφαρμοστεί κάποιο πρόγραμμα. Από εκεί και πέρα ο τρόπος προσέγγισης του περιεχομένου της αίθουσας, με φύλλα εργασίας και διαδικασία εξερεύνησης, είναι κάτι που με ανάλογο τρόπο έγινε και στα υπόλοιπα προγράμματα στα μουσεία που έχει γίνει λόγος, χωρίς να παρατηρείται κάποια καινοτομία. Οι μαθητές γνώρισαν το μουσείο και τη σημασία του, έμαθαν για αντικείμενα σε συνδυασμό με την ύλη της Ιστορίας στο σχολείο, είχαν ενεργό και όχι παθητικό ρόλο. Φάνηκε να έχουν ανταπόκριση οι δραστηριότητες των μαθητών, αλλά μια μόνο εφαρμογή δεν είναι γενικό συμπέρασμα. Πάντως, το πρόγραμμα στηρίχθηκε σε αρχές της Μουσειακής Εκπαίδευσης.

γ.3 Συμπέρασμα

Η παρατήρηση αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης, τέτοιο όμως είναι και το ερωτηματολόγιο που δεν έγινε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Θεώρησα ότι είναι μικρό το δείγμα (μαθητές) για να δούμε την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Το τελευταίο εφαρμόστηκε μόνο σε μια ομάδα, ενώ αν γινόταν συστηματικά, τότε θα μπορούσε ένα ερωτηματολόγιο να είναι ο ιδανικότερος τρόπος αξιολόγησης.

Εξάλλου, η εφαρμογή που έγινε αποτελεί μια προσπάθεια σχεδιασμού εκπαιδευτικού προγράμματος και μια πρόταση για πραγματοποίησή του.

Μέσα από τα φύλλα εργασίας που συμπλήρωσαν οι μαθητές γνώρισαν πράγματα της καθημερινής ζωής (εικόνες, σκεύη, κοσμήματα) και μάλιστα τους έμεινε η γνώση και έπειτα από την επίσκεψη, αφού στις δραστηριότητες μέσα στη σχολική τάξη, μετά το μουσείο, φάνηκε ότι οι μαθητές θυμόντουσαν όρους και αντικείμενα του μουσείου (π.χ. σαρκοφάγοι κ.α.)

Επίσης, διαπιστώθηκε από συζητήσεις που κάναμε πριν από την επίσκεψη στο μουσείο ότι γνώριζαν λόγω του σχολικού εγχειριδίου γεγονότα της Βυζαντινής περιόδου και αυτό φάνηκε και στη συζήτηση στο μουσείο πριν συμπληρωθούν τα φύλλα εργασίας κι έπειτα, όπου κατά την παρουσίαση κάθε ομάδας γίνονταν συμπληρωματικές ερωτήσεις και τυχόν διευκρινίσεις. Έτσι, αφού από τα προηγούμενα διαπιστώνεται ότι γνώρισαν την καθημερινή ζωή, που στη διδακτική ύλη δε γίνεται μεγάλη αναφορά και συγχρόνως ήξεραν γεγονότα της εποχής (π.χ. εικονομαχία), επιπλέον γνώση αποκτήθηκε.

Όπως γνωρίζω, οι μαθητές δεν είχαν λάβει μέρος σε κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και δραστηριότητα κάποιου μουσείου στο παρελθόν, αντιθέτως είχαν επισκεφθεί μουσείο και έγινε απλά μια ξενάγηση στις αίθουσές του. Συνεπώς, ακόμη και αν είναι μια πρόταση η συγκεκριμένη εφαρμογή, αποτελεί σίγουρα κάτι καινούργιο για τους μαθητές. Είχαν ενεργό ρόλο, εργάστηκαν ομαδικά, έμαθαν για την αίθουσα του μουσείου μέσα από δραστηριότητες και όχι με κάποιον υπεύθυνο να τους περιγράφει τον χώρο. Σίγουρα ήταν μια εμπειρία η επίσκεψη και τα σχόλια ήταν θετικά, αλλά είναι μόνο υποθέσεις. Εδώ θα χρειαζόταν ένα ερωτηματολόγιο για να δούμε καλύτερα τα αποτελέσματα της επίσκεψης, να δούμε αν τα αντικείμενα ενός μουσείου, πλέον, τα βλέπουν διαφορετικά οι μαθητές.

Το πρόγραμμα, είναι σε πρώιμο στάδιο εφαρμογής, καθώς έγινε μια μόνο υλοποίησή του. Σίγουρα, αν γινόντουσαν και άλλες εφαρμογές, θα άλλαζε μορφή. Νέα πράγματα θα προσθέτονταν ή θα παραλείπονταν στα φύλλα εργασίας, νέες δραστηριότητες πιθανόν να εφαρμόζονταν. Σε αυτά παίζει ρόλο το κοινό και οι ανάγκες του.

γ.4 Περαιτέρω έρευνες

Εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδηλώσεις, δραστηριότητες γίνονται σε διεθνές επίπεδο, πέρα από την Ελλάδα. Η μουσειοπαιδαγωγική είναι σημαντικό κομμάτι της εκπαίδευσης και αξίζει να συνεχίσει να τραβάει το ενδιαφέρον. Εκπαιδευτικοί με κατάλληλες γνώσεις μέσα από σεμινάρια και σπουδές, μουσεία με έμπειρους μουσειοπαιδαγωγούς, μπορούν να συνεχίσουν τις προσπάθειες και έρευνες γύρω από τη μουσειοπαιδαγωγική.

Σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που προτάθηκε, επειδή αναφέρεται σε μια ομάδα κοινού, σε μαθητές, θα μπορούσε σε μια άλλη έρευνα να γίνει προσαρμογή και να εφαρμοστεί και σε άλλη ομάδα κοινού. Επιπλέον, θα μπορούσε να υλοποιηθεί ξανά το πρόγραμμα και να αξιολογηθεί. Θα γινόταν μια καλή προσπάθεια προκειμένου να γίνουν βελτιώσεις, να προστεθούν ή να αφαιρεθούν δραστηριότητες για καλύτερα αποτελέσματα.

Αξιολογήσεις δε γίνονται σχεδόν καθόλου, θα έπρεπε όμως η έρευνα να στραφεί προς αυτό τον τομέα. Να αξιολογηθούν προγράμματα που γίνονται σε μουσεία, ώστε να φανεί όντως η χρησιμότητά τους ή τυχόν προβλήματα που έχουν. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα και οι δραστηριότητες δεν είναι εύκολη υπόθεση και χρειάζονται συνεχώς βελτιώσεις.

Από την άλλη σε περιοχές που δεν υλοποιούνται προγράμματα και είναι απομακρυσμένες, θα ήταν σημαντικό, προσωπικό με την σωστή κατάρτιση να μελετήσει και να δημιουργήσει δραστηριότητες σε μουσεία ή κινητή έκθεση ώστε να γνωρίσει κάτι διαφορετικό το συγκεκριμένο κοινό και να έχει ίδιες δυνατότητες με το υπόλοιπο.

Βιβλιογραφία

Βέμη Μ. (1995), Μνημεία και εκπαίδευση: η συμβολή των δασκάλων, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 56, 55-60

Βέμη Μ., Νάκου Ειρ., (2010). *Μουσεία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Νήσος

Βεροπουλίδου, Ρ. (2008). «Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού», στο Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν., Οικονόμου, Μ., *Η Τεχνολογία στην Υπηρεσία της Πολιτισμικής Κληρονομιάς, Διαχείριση, Εκπαίδευση, Επικοινωνία*, Αθήνα, 323-334.

Δάλκος Γ., (2000) *Σχολείο και μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Ζαφειράκου Αι. (επιμ.) (2000). *Μουσεία και σχολεία: διάλογος και συνργασία, αναπαραστάσεις και πρακτικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Ζούρος Ν., Μπεντάνα Κ., Βαλιάκος Ηλ. (2010). « Εκπαιδευτικά προγράμματα σε φυσικά μνημεία: Η περίπτωση του Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, στο *Μουσεία και Εκπαίδευση*, 241-249.

Ζωγράφου-Τσαντάκη Μ. (2000). *Μουσειακή εκπαίδευση: Τα παιδιά γνωρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά: εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Γιαννιτσών*. Θεσσαλονίκη: Υδρόγειος

Κακούρου-Χρόνη Γ. (2006). *Μουσείο-σχολείο: αντικριστές πόρτες στη γνώση*. Αθήνα: Πατάκη

Κακανά Δ. (2008). *Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση: θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικές προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

Κασβίκης Κ., Νικονάνου Κ., Φουρλίγκα Ε. (2002), Εκπαιδευτικά προγράμματα αρχαιολογίας στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας και μιας εναλλακτικής πειραματικής εφαρμογής. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 85,

Κόκκινος Γ., Αλεξάκη Ευγ. (2012). *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Μεταίχμιο

- Κόκκινος Γ., Νάκου Ει. (2006).** *Προσεγγίζοντας την ιστορική εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα.* Μεταίχμιο
- Ματσαγγούρας Ηλίας Γ. (1995).** *Ομαδοκεντρική διδασκαλία και μάθηση: θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες.* Αθήνα: Γρηγόρη.
- Μούλιου Μαρ., Μπούνια Αλ. (1999),** Μουσείο και επικοινωνία, *Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος 70, 42*
- Μουσούρη Θ. (1999),** Έρευνες κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία, *Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος 72, 56-61*
- Μουσούρη Θ.(1999),** Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο, *Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος 73, 65-68*
- Μουσείο-Σχολείο (2002),** 6^ο Περιφερειακό Σεμινάριο, Καβάλα: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων, ICOM
- Μυρτογιάννη Αρβανιτίδη Ελ., (1999),** Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού στην Ελλάδα, *Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος 71, 50-53*
- Νάκου, Ει. (2001).** *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός.* Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Νίκη (2010).** *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη.* Αθήνα: Πατάκης.
- Νικονάνου, Ν. & Κασβίκης, Κ. (επιμ.) (2008).** *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος.* Αθήνα: Πατάκη.
- Οικονόμου Μ. (1999),** Μουσεία για όλους ή για τα αντικείμενα;, *Αρχαιολογία και τέχνες, τεύχος 72, 51-55*
- Οικονόμου Μ. (2003),** *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα,* Αθήνα:Κριτική, 1
- Σκαλτσά Μ. (1999).** *Για τη μουσειολογία και τον πολιτισμό.* Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.

Φουρλίγκα Ε., Γαβριηλίδου Ι. (2010), « Η εκπαιδευτική πολιτική του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού: στόχοι, δράσεις και προοπτικές», στο *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Αθήνα: Νήσος, 185-194.

American Association of Museum (1973). *Museum Accreditation Professional Standards.* Washington

Berry N. (1989). *Museum education: history, theory and practice.*
Virginia: National Art Education Association

Beverly Sh. (1997). *Buildind museum & school partnerships.*
Washington: Pennsylvania Federation of Museums and Historical Organizations.

Hein George E. (2004). *Learning in the museum.* London: Routledge

Hooper-Greenhill, Eilean (1999), Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία τη μεταμοντέρνα εποχή, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 72, 47-49

Hooper-Greenhill, Eilean (επιμ.) (1999²). *The educational role of the museum.* London-NY.: Routledge.

Merriman N. (1999). Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 43-46

Pearce Susan M. (1999), Μελετώντας τα μουσεία: νέες ανάγκες και νέες προσεγγίσεις, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, τεύχος 70, 47-49

Sebba, J.,(2000). *Ιστορία για Όλους. Διδακτικές Προτάσεις για το Μάθημα της Ιστορίας στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο*, μτφρ. Μ. Καβαλιέρου, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Falk John H., Dierking Lynn D. (2000). *Learning from museums: visitor experiences and the making of meaning.* Walnut Creek:Alta Mira:Rowman Littlefield.

Ιστοσελίδες:

www.amth.gr

www.benaki.gr

www.britishmuseum.org

www.deutsches-museum.de

www.cycladic.gr

www.mbp.gr

www.theacropolismuseum.gr

Παράρτημα

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Βρείτε τους σταυρούς-λειψανοθήκες που είχαν οι πιστοί της εποχής. Από τι υλικό ήταν φτιαγμένοι;.....

Τι απεικονίζονταν πάνω τους;.....

Τι πιστεύετε ότι είχαν μέσα οι σταυροί;.....

Πού φορούσε ο πιστός σταυρό-λειψανοθήκη;.....

Βρείτε τα κουτρούβια, από τι υλικό ήταν φτιαγμένα;.....

Τι ήταν και τι περιείχαν τα κουτρούβια;.....

Ο μύρος που περιείχαν τα κουτρούβια σε ποιους αγίους μπορεί να ανήκει;
.....

Τι θεωρούνταν οι σταυροί-λειψανοθήκες και τα κουτρούβια από τους πιστούς;
.....

Βρείτε το εικονίδιο του αγίου Νικολάου που υπάρχει μαζί με τα παραπάνω αντικείμενα στο μουσείο. Από τι υλικό είναι φτιαγμένο;.....

Το μέγεθός του είναι μεγάλο ή μικρό;

Σε ποιον ανήκε η εικόνα;

Ποιά η χρήση της εικόνας;.....

Σήμερα χρησιμοποιούμε κάποιο από τα παραπάνω αντικείμενα ως φυλακτά;
.....

Έχουν την ίδια μορφή ή παραλείπεται κάτι;.....

.....

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Βρείτε και παρατηρήστε τα αντικείμενα προσωπικού στολισμού. Ποιά είναι αυτά;.....

.....

Από τι υλικό είναι φτιαγμένα;.....

Τα κοσμήματα τα φορούσαν άντρες ή γυναίκες;.....

Από τι υλικό πιστεύετε είναι φτιαγμένα τα κοσμήματα που ανήκουν σε πλούσιες γυναίκες;.....

Τα περικόρπια που χρησίμευαν;.....

Πέρα από τα κοσμήματα βλέπουμε και ύφασμα. Από τι υλικό είναι;.....

Τα υφάσματα είναι πιο σπάνια ευρήματα σε σχέση με τα κοσμήματα. Μπορείτε να σκεφτείτε γιατί;.....

Βλέπουμε ότι οι γυναίκες στη μεσοβυζαντινή περίοδο φορούσαν κοσμήματα ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση. Σήμερα φοράνε οι γυναίκες;.....

Αν ναι από τι υλικά είναι συνήθως;.....

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Βρείτε την κεραμική. Από τι υλικό είναι φτιαγμένα;

Είναι διακοσμημένα;.....

Αν ναι, ποιά σημεία είναι διακοσμημένα; (εσωτερική επιφάνεια,εξωτερική κλπ.).....

Βρείτε τα διακοσμητικά θέματα των αγγείων της μεσοβυζαντινής περιόδο με αφορμή τα συγκεκριμένα ευρήματα.

.....

Χρησιμοποιούνται πολλά χρώματα ή μόνο ένα;.....

Τι αντικείμενα βλέπετε;.....

Ποιά η χρήση των συγκεκριμένων αγγείων;.....

Όταν λέμε "πινάκια" μπορείτε να καταλάβετε σε ποιο αντικείμενο αναφερόμαστε από αυτά που παρατηρούμε;.....

Αν κάναμε ανασκαφή σε ποιο χώρο του σπιτιού θα βρίσκατε τα συγκεκριμένα αντικείμενα;.....

Μοιάζουν με κάποια αντικείμενα της σημερινής εποχής;.....

Αν ναι με ποια;.....

Από ποιο υλικό μπορούν να φτιαχτούν τα οικιακά σκεύη στην εποχή μας;.....

Μπορούν να φέρουν διακόσμηση;.....

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Βρείτε τις ψευδοσαρκοφάγους. Πόσες βρίσκονται στην αίθουσα;.....

.....

Από τι υλικό είναι φτιαγμένες;.....

Φέρουν κάποιο σχέδιο;.....

Αν ναι τι διακόσμηση παρατηρείτε;.....

.....

Έχουν μεγάλο ή μικρό μέγεθος;.....

Πιστεύετε ότι ανήκουν σε πλούσιους ή φτωχούς ανθρώπους;.....

Ποιά είναι η χρήση των ψευδοσαρκοφάγων;.....

Παραπάνω αναφερθήκαμε στη διακόσμηση. Ποιο αντικείμενο θεωρείται ότι διακοσμεί τις περισσότερες ψευδοσαρκοφάγους;.....

Μπορείτε να σκεφτείτε γιατί;.....

Σε ποιους χώρους θα βρίσκαμε τις ψευδοσαρκοφάγους αν κάναμε μια ανασκαφή; (λάβετε υπόψη την εποχή που μελετάμε και προς τα που στρέφονται κυρίως οι άνθρωποι της συγκεκριμένης εποχής)

Σήμερα χρησιμοποιούμε τα παραπάνω;.....

Σκεφτείτε διαφορές και ομοιότητες με τη σημερινή εποχή.

.....

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Στην αίθουσα υπάρχουν αρκετά θωράκια, βρείτε τα. Από τι υλικό είναι φτιαγμένα;...
.....

Έχουν κάποια σχέδια πάνω;.....

Αν ναι, μπορείτε να αναφερθείτε σ'αυτά;.....
.....
.....

Γιατί ονομάζονται θωράκια;.....

Πού μπορεί να βρίσκονταν;.....

Κοντά στα θωράκια που παρατηρούμε στην αίθουσα του μουσείου βλέπουμε και τοιχογραφίες. Τι χρώματα χρησιμοποιούνται;.....
.....

Σε ποιους χώρους συναντάμε τις τοιχογραφίες;.....

Με αφορμή τα ευρήματα στο μουσείο, τι θέματα πιστεύετε είχαν οι τοιχογραφίες;...
.....

Σήμερα συναντάμε τοιχογραφίες σε ναούς και μοναστήρια;.....

Τι θέμα έχουν οι τοιχογραφίες, διαφέρουν;.....
.....

Βρείτε ένα όνομα για την ομάδα σας, σχετικά με το θέμα που μελετήσατε και αφού συμπληρώσετε το φύλλο εργασίας

Ομάδα.....

Βρείτε στην αίθουσα εικόνες. Τι είδους εικόνες είναι;.....

.....

Τι απεικονίζουν;.....

Τι μέγεθος έχουν;.....

Χρησιμοποιούνται χρώματα και αν ναι τι χρώματα;.....

.....

Σε ποιούς χώρους βρίσκονταν οι συγκεκριμένες εικόνες;.....

Στην αίθουσα παρατηρείτε ψηφιδωτές εικόνες; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

.....

.....

Παρατηρείτε οπές σε μια από τις ανάγλυφες εικόνες;.....

Αν ναι, φανταστείτε γιατί συμβαίνει αυτό.

.....

Γενικά τι θέματα πιστεύετε ότι είχαν οι περισσότερες εικόνες;.....

.....

Σήμερα χρησιμοποιούμε εικόνες;.....

Συγκρίνετε τις εικόνες εκείνης της εποχής με αυτές του σήμερα.

.....

Ομάδα: Τα κοσμήματα των γυναικών

Ομάδα: Οικιακά σκεύη

Ομάδα: Οι ερευνητές των σαρκοφάγων

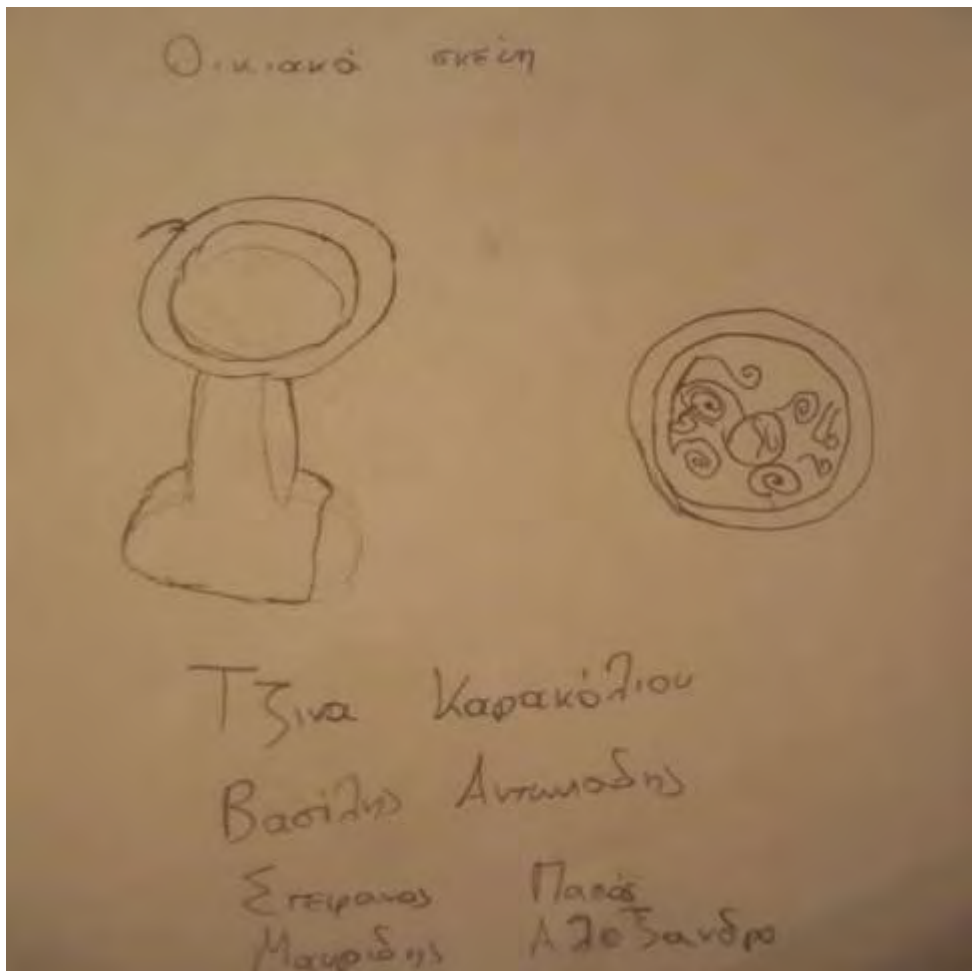
Ομάδα: Ιερά αντικείμενα

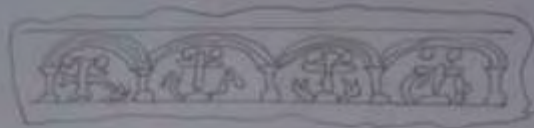

Ομάδα: Θρησκευτικά κορίτσια

Ομάδα: Θωράκια και τοιχογραφίες

Περικλής
Φαεινός
Ομήριος
Πασχάλης

Ομάδα : Ο. ερευνητές των φωτοσυνθετών

6^η Ομάδα = Θρησκευτικά Κορίτσια

«Ε.ρήνη Σίσκου» >>

«Σταυλίνα Τζιτσο» >>

«Παύλα - Μαρία Δανδίου» >>